

Economisch-Statistische Berichten

Spanning op de arbeidsmarkt

★

Prof. Mr J. G. Koopmans

Beschouwingen naar aanleiding van het
Bankverslag 1953

Monetaire impulsen en reacties in binnen- en buitenland

★

M. van Audenhove

De evolutie sinds 1948 van het financieel
statuut der Belgische gemeenten

★

Ed. van Cleeff en A.I.V. Massizzo

De afneming van het vrouwenoverschot
in Nederland

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

39e JAARGANG

No 1934

WOENSDAG 30 JUNI 1954

**COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING**

A. M. F.

Bij het

ALGEMEEN MIJNWERKERSFONDS
VAN DE STEENKOLENMIJNEN IN LIMBURG
- kan een

**CHEF VAN DE AFDELING
WISKUNDE & STATISTIEK**

worden benoemd.

★

- Gevorderde wiskundige, statistische of verzekeringstechnische scholing is vereist. Ervaring bij een verzekeringsinstelling strekt tot aanbeveling. Leeftijd circa 30-40 jaar.

★

Sollicitaties met vermelding van leeftijd, burgerlijke staat, godsdienst, levensloop en referenties, vergezeld van een pasfoto, te richten aan de Directie, Akerstraat 92, Heerlen.

(Zie ook de personeelannonce op de achterzijde van dit blad)

Café-restaurant

DE RIETSCHANS

NIJEUW LOOSDRECHT

Gedurende Juli en Augustus avondzwerftochten over de plassen

Vertrek 7.30 uur

R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIEMAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam - Rotterdam - 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Dr J. Geluck, Zwijnaardse
Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de
Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—,
overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen
ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per
ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgave van
redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin;
J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

Spanning op de arbeidsmarkt

Door Minister Suurhoff werd dezer dagen in de Tweede Kamer meegedeeld, dat het aantal openstaande vacatures in het bedrijfsleven momenteel op ca. 80.000 kan worden geschat. Daartegenover becijferde de Minister een arbeidsreserve van 63.000 personen, waarvan echter een groot gedeelte om allerlei redenen niet in aanmerking kan komen in bovenbedoelde vacatures te voorzien (bijv. omdat het aanbod noch geografisch noch krachtens beroep of mate van geschooldheid past op de vraag). In feite is er dus op het ogenblik een duidelijk tekort aan arbeidskrachten.

De ommekeer is wel snel en volledig in zijn werk gegaan. Nog pas anderhalf jaar immers is het geleden, dat zeer velen zich over de ontwikkeling van de werkgelegenheid ernstige zorgen maakten en dat de Regering onder andere besloot tot stimulering van de bouwnijverheid en tot uitvoering van een aantal additionele openbare werken (de zgn. 1 Maart-actie) ter bestrijding van de snel stijgende werkloosheid. Was deze ommekeer dan niet te voorzien geweest?

Bij het antwoord op deze vraag moet bedacht worden, dat de ommekeer natuurlijk ten dele een gevolg is van de genomen maatregelen. Met name de verhoging van de bouwbedrijvigheid heeft een zeer grote rol gespeeld. Voor zover de te hoge werkloosheid uit de wintermaanden van 1952/53 thans verdwenen is, waren de bedoelde maatregelen van de Overheid daartoe dus een noodzakelijke voorwaarde. Daarnaast heeft ook de overstromingsramp invloed uitgeoefend.

Toch kan men zeggen, dat de huidige overspanning van de arbeidsmarkt tot op zekere hoogte te voorzien was geweest. Reeds sedert ongeveer een jaar immers wordt er van alle zijden over geklaagd, dat teveel woningen en andere bouwprojecten tegelijkertijd in uitvoering worden gegeven. Het begrip „stimulering van de bouwnijverheid” is in de praktijk dus kennelijk ontaard in een „overvoering van de bouwnijverheid”, waarbij zelfs om de diensten van de meest ongeschoolde arbeider nog strijd moet worden geleverd. Tot zover kon de huidige hausse dus worden verwacht.

Het zou intussen onjuist zijn te beweren, dat deze hausse dus niets verrassends meer in zich bergt. Het tegendeel is het geval. Het tempo, waarmee de laatste maanden de werkloosheid is verminderd, heeft ook de deskundigen toch nog verbaasd. Natuurlijk kan men als verklaring aanvoeren, dat de conjunctuur zo gunstig is, dat onze uitvoer zo krachtig is gestegen en dat ook het binnenlandse verbruik is toegenomen. Maar er blijft toch iets verbazingwekkends in schuilen, dat de slinger van de klok zó snel en zó ver naar de andere kant kan doorslaan. Ten slotte staan wij toch jaarlijks voor de noodzaak de stijging van de arbeidsproductiviteit en de omvangrijke aanwas van de beroepsbevolking te absorberen. Wat dit betekent, kan blijken uit het feit, dat alleen reeds laatst-

genoemde aanwas (uit natuurlijke en andere oorzaken tezamen) door het Centraal Planbureau sedert 1950 op jaarlijks ca. 70.000 personen wordt geraamd.

Door Minister Suurhoff is uiteraard tevens onder het oog gezien, welke middelen kunnen worden toegepast om de spanning op de arbeidsmarkt te verminderen. Zulks is niet alleen noodzakelijk met het oog op de onmiddellijke behoeften van het bedrijfsleven, maar evenzeer vanuit een geheel ander gezichtspunt, waarvoor de Minister evenzeer verantwoordelijkheid draagt: de loonpolitiek. Het is immers duidelijk, dat deze tot dusver met zoveel succes gevoerde politiek, waarbij het loonpeil in elke branche afzonderlijk in een weloverwogen relatie werd gehouden tot het algemeen welzijn en tot het loonpeil in andere bedrijfstakken, dreigt te worden doorbroken, wanneer in sommige sectoren een wilde jacht op de laatste nog bereikbare arbeiders wordt uitgeoefend. Men kan van mening zijn, dat de tegenwoordige verbetering van de conjunctuur aanleiding dient te geven tot zekere wijzigingen, zowel in het systeem der loonpolitiek als in het feitelijke niveau der lonen. Het zou echter ten allen tijde een onvergefelijke fout blijven, indien zou worden toegestaan, dat op hetzelfde moment, waarop de Nederlandse loonpolitiek duidelijk haar vruchten afwerpt, de essentialia van die politiek op ruwe wijze overboord worden geworpen.

Tot de middelen, welke de Minister heeft vermeld, behoren o.a. maatregelen om de overgang naar het bedrijfsleven te bevorderen van die arbeiders, die thans nog (veelal in de zgn. probleemgebieden) werkzaam zijn op de gesubsidieerde openbare werken, welke laatste overigens al aanzienlijk zijn ingekrompen. De vraag wordt herhaaldelijk gesteld, of daarnaast niet een afremming van de emigratie geboden zou zijn.

Deze vraag dient vooralsnog ontkennend te worden beantwoord. Uit het voorgaande is wel gebleken, hoe snel de werkgelegenheidssituatie kan omslaan. Er bestaat op dit moment nog geen enkele aanwijzing, dat het huidige tekort een duurzaam karakter zal gaan aannemen. Het is integendeel zeer wel mogelijk, dat reeds het volgende jaar weer een tegenovergesteld beeld te zien zal geven. Bovendien wijzen alle gegevens, waarover men op langer zicht kan beschikken, in de richting van structurele bevolkingsoverschotten. Wanneer men zich dan realiseert, hoeveel moeite het kost de relaties met de immigratielanden op te bouwen en hoe snel een geringe economische terugslag in deze landen zijn invloed op het aantal immigranten doet gevoelen, kan geen andere conclusie worden getrokken dan dat het voor een verandering in het tot dusver gevoerde beleid op zijn minst nog te vroeg is. Emigratiepolitiek is een politiek op lange termijn, ingegeven door de op lange termijn berekende behoeften, en dient dus onafhankelijk van de tijdelijk aan de dag tredende fluctuaties te worden gevoerd.

* s-Gravenhage.

Dr J. E. VAN DIERENDONCK.

INHOUD

Spanning op de arbeidsmarkt, door Dr J. E. van Dierendonck	507
Beschouwingen naar aanleiding van het Bankverslag 1953; monetaire impulsen en reacties in binnen- en buitenland, door Prof. Mr J. G. Koopmans	509
De evolutie sinds 1948 van het financieel statuut der Belgische gemeenten, door M. van Audenhove	516
De afnemning van het vrouwenoverschot in Nederland, door Ed. van Cleeff en A. I. V. Massizzo ..	518

Bedrijfseconomische notities:	
De reorganisatie van de Bank voor Onroerende Zaken, door Drs J. C. Brezet	521
Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet	522
Statistieken:	
Gecombineerde 'maandstaat van de grote banken in Nederland	523
Interim-indexcijfers van groothandelsprijzen in Nederland	523

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

Prof. Mr J. G. KOOPMANS, Beschouwingen naar aanleiding van het Bankverslag 1953; monetaire impulsen en reacties in binnen- en buitenland.

In dit artikel wordt aandacht besteed aan het tweede doel, dat de President van De Nederlandsche Bank zich stelde in zijn Jaarverslag over 1953, nl. om de afzonderlijke inflationaire en deflationaire componenten te onderscheiden in enerzijds autonome impulsen en anderzijds geïnduceerde reacties. Voor de overheidssector als geheel, evenals voor die van de fondsen en spaarbanken — welke ex post gezien beide een liquiditeitsoverschot vertonen — gaat Dr Holtrop er van uit, dat dit ook ex ante het geval is geweest, m.a.w. dat het waargenomen resultaat hier overwegend op autonome deflationaire impulsen binnen de beide betrokken sectoren berust. De sector der gezins- en bedrijfshuishoudingen vertoont ex post eveneens een liquiditeitsoverschot. Van deze sector wordt gezegd, dat het bij uitstek hier is, dat de reacties op inflationaire of deflationaire impulsen — afkomstig hetzij uit de sector zelf, hetzij van elders — zich zullen afspelen. Een waarneembaar liquiditeitsoverschot of -tekort van deze sector kan de resultante zijn, hetzij van impulsen binnen de sector plus reacties op deze zelfde impulsen, hetzij uitsluitend van reacties op „externe” impulsen, hetzij van een combinatie van deze drie elementen tezamen. De begeleidende verschijnselen op het gebied van bedrijvigheid, werkgelegenheid, lonen en prijzen etc. zullen echter in elk dezer gevallen van elkaar verschillen. Deze begeleidende symptomen wijzen volgens Dr Holtrop voor 1953 over het geheel eerder op een (zwak) inflationair, dan op een (duidelijk) deflationair „milieu”. Schrijver betwijfelt, of voor 1953 het stempel „deflationair” wel met zoveel stelligheid op de overheidssector mag worden gedrukt als dit in het Bankverslag is geschied. Op zijn minst is er volgens schrijver ruimte voor de alternatieve interpretatie, dat er in de private sector — met name bij de fondsen en spaarbanken — een primaire deflationaire situatie is geweest, welke heeft geleid tot een grote geldruimte-ex-ante, die ex post door overheidsleningen is weggedraineerd. Aldus gezien is er volgens schrijver te meer reden voor de zorg, die uiteindelijk ook in het Bankverslag doorklinkt omtrent de situatie, die sedert het begin van 1954 is ontstaan door het bewust verminderen van deze, vermeende „deflatiedruk” van de zijde der Overheid, niet alleen op lenings- maar ook op fiscaal gebied.

M. VAN AUDENHOVE, De evolutie sinds 1948 van het financieel statuut der Belgische gemeenten.

Dit artikel sluit aan op die, welke zijn verschenen in „E.-S.B.” van 7 en 14 April 1954. Schrijver wijst, op de financiële moeilijkheden die Antwerpen, Brussel, Gent en Luik kenden, ook na de wet van 1948. Om deze steden in staat te stellen in de dekking van hun lasten van regionaal en nationaal belang te voorzien, werd bij de wet van 26 Juli 1952 een speciaal verdelingsfonds van fr. 400 mln opgericht. Voor het dienstjaar 1953 en 1954 werd een zelfde bedrag daartoe bestemd. Door de wet van 1948 werd voorzien in een Speciaal Fonds ten behoeve van de gemeenten, die na de hervorming nog in een moeilijke financiële toestand zouden verkeren. Het crediet, waarover het Speciaal Fonds beschikt, zal in de loop van 1954 geheel uitgeput raken. De Regering heeft dan ook twee

wetsontwerpen aan het Parlement voorgelegd met de bedoeling om het fonds nieuwe middelen te verschaffen. In Mei 1953 werd bij de Senaat een wetsontwerp neergelegd, dat de wijziging beoogde van de zgn. subjectieve verdelingscriteria van het Fonds der Gemeenten. Omstreeks hetzelfde tijdstip werd een ander wetsontwerp neergelegd door Kamerleden die van oordeel waren dat het principe van de wet van 1948 fundamenteel slecht is.

Ed. VAN CLEEFF en A. I. V. MASSIZZO, De afnemings van het vrouwenoverschot in Nederland.

Een overzicht van het verloop van de mannelijke en vrouwelijke bevolking sinds 1829 doet zien dat het vrouwenoverschot, dat in 1829 nog 2,2 pCt van de totale bevolking bedroeg, vrij regelmatig is afgenomen. In 1950 beliep dit overschot nog slechts 0,3 pCt van de totale bevolking. Voor 1980 kan er, wanneer wordt afgezien van buitenlandse migratie, zelfs een vrouwen tekort van 1 pCt worden verwacht. Indien men de ontwikkeling naar leeftijdsgroepen sinds 1920 nagaat, blijkt dat het vrouwen tekort in de lagere leeftijdsgroepen (t/m 19 jaar) sinds 1920 sterk is toegenomen. In 1980 zal een tekort ontstaan van 118.000 vrouwen wanneer geen emigratie plaatsvindt. Een tekort van 30.000 vrouwen treedt op bij een emigratie van 30.000 personen per jaar, een tekort echter in de leeftijdsgroepen 15 t/m 54 jaar van 68.000 vrouwen. Als in de toekomst het vrouwenoverschot in de groepen van 25 t/m 64 jaar wegvalt of in het geval dat het overschot overgaat in een tekort van 68.000, dan betekent dit een belangrijke achteruitgang van het aanbod van vrouwelijke arbeidskrachten.

— SOMMAIRE —

Prof. Mr J. G. KOOPMANS, Quelques considérations sur le rapport bancaire de 1953; mouvements monétaires et réactions dans le pays et à l'étranger.

Cet article, qui fait suite à celui du même auteur, paru dans l'„E.-S.B.” du 9 courant, traite des problèmes qui se posent à l'occasion de la classification des symptômes isolés d'inflation et de déflation, faite dans le rapport annuel de la Nederlandsche Bank en 1953.

M. VAN AUDENHOVE, L'évolution depuis 1948 du statut financier des communes belges.

L'auteur a étudié, dans l'„E.-S.B.” des 7 et 14 avril dernier, le statut financier des communes belges. Cet article expose en détail les mesures prises après la réforme de 1948, ainsi que les modifications envisagées au cours des dernières années et dont plusieurs se sont déjà traduites en projets de loi.

Ed. VAN CLEEFF et A. I. V. MASSIZZO, La diminution de l'excédent de la population féminine aux Pays-Bas.

Cet article indique l'évolution de la population masculine et féminine depuis 1829, et contient également une estimation de la situation en 1960, 1970 et 1980. Suivant les chiffres cités, on peut s'attendre à une insuffisance du nombre de la population féminine à partir de 1960. Les auteurs de l'article insistent sur les conséquences de cette pénurie sur le marché féminin du travail.

Beschouwingen naar aanleiding van het Bankverslag 1953

II

Monetaire impulsen en reacties in binnen- en buitenland

In het nummer van „E.-S.B.” van 9 dezer besprak ik een aantal criteria, welke resp. door de President van de Nederlandsche Bank en door het Centraal Planbureau worden gebruikt, teneinde te bepalen, of en in hoeverre zich in bepaalde huishoudingen of groepen huishoudingen inflationaire of deflationaire verschijnselen hebben voorgedaan. Aan het slot van deze beschouwing legde ik een zekere voorkeur aan den dag voor het als zodanig hanteren van het begrip *financieringstekort of -overschot*, volgens de definitie van het C.P.B., boven het *liquiditeitstekort of -overschot*, zoals dat in het Bankverslag tot dit doel wordt gebruikt. Het verschil tussen deze beide grootheden bestaat, zoals aldaar nader werd toegelicht, in het al of niet meetellen van een deel — nl. het niet vooraf vaststaande deel — van de kapitaalmarkt- en crediettransacties. Tevens werd uiteengezet, dat en waarom elk van deze tekorten of overschotten zich in beginsel zowel van de „reële” als van de „financierings”-zijde uit laat definiëren en berekenen.

De statistische techniek van het Bankverslag.

Aan de praktische mogelijkheid van deze berekening worden echter uiteraard door de beperktheid van de beschikbare statistische gegevens grenzen gesteld. Alvorens nader in te gaan op de theoretische verfijningen, welke Dr Holtrop in zijn verdere betoog introduceert, is het daarom nuttig, eerst enige aandacht te besteden aan de statistische techniek van het verslag en de met hulp van deze techniek berekende concrete cijfers voor het liquiditeitstekort of -overschot per sector.

De sectoren, die door de President in zijn onderzoek worden betrokken, zijn resp. het Rijk (ook genoemd de Centrale Overheid), de lagere publiekrechtelijke lichamen (hierna kortweg te noemen de lagere overheid), de fondsen en spaarbanken (in sommige cijferopstellingen afzonderlijk, in andere tezamen genomen)¹⁾, en ten slotte de sector gezins- en bedrijfshuishoudingen, de laatste met inbegrip van de overheidsbedrijven. De groepen „fondsen en spaarbanken” en „gezins- en bedrijfshuishoudingen” worden tezamen als de „private sector” aangeduid. Deze indeling komt overeen met die in de monetaire overzichten van het C.P.B., met dien verstande, dat daarin alleen totaalcijfers voor de private sector zijn opgenomen. Beide opstellingen stemmen voorts in zoverre overeen, dat de geldscheppende instellingen — dat zijn dus de Nederlandsche Bank en de overige credietbanken — niet tot één der genoemde sectoren worden gerekend, maar een zelfstandige plaats in de cijferopstellingen innemen.

De reden, dat in het Bankverslag niet tot een verdere onderverdeling — speciaal die tussen de groepen „gezinnen” en „bedrijven” elk afzonderlijk — is overgegaan, is vooral hierin gelegen, dat voor zulk een verdere splitsing de benodigde gegevens niet beschikbaar zouden zijn.

¹⁾ Wat de groep „fondsen” betreft, legt het Bankverslag de nadruk op het min of meer heterogene karakter hiervan, hetwelk men wellicht het best aldus kan kenschetsen, dat tot deze groep zowel krachtens hun aard „groeierende” fondsen (bijv. particuliere pensioen- en verzekeringsfondsen) als „schommel”fondsen en „slinkende” of „aflopende” fondsen (bijv. het Nationaal Rampenfonds) worden gerekend.

In feite is dit zelfs voor de sector gezinnen en bedrijven als geheel genomen niet het geval, althans niet rechtstreeks; de cijfers voor deze sector kunnen echter indirect uit die voor de overige sectoren, alsmede die betreffende de geldscheppende instellingen en het betalingsverkeer met het buitenland, worden afgeleid. Dit wil dus zeggen, dat — zoals ook met zoveel woorden in het verslag wordt geconstateerd; vgl. tabel 27 op blz. 61 en de toelichting daarop — de cijfers betreffende de gezinnen en bedrijven in statistische en boekhoudkundige zin als „sluitposten” zijn behandeld²⁾.

De cijfers voor het liquiditeitsoverschot of -tekort per sector.

Wat de overige sectoren betreft, beschikt de Nederlandsche Bank over volledige gegevens betreffende het Rijk, de geldscheppende instellingen, en het betalingsverkeer met het buitenland, alsmede omtrent een deel der cijfers voor de lagere overheid en de fondsen en spaarbanken (gedeeltelijk direct, gedeeltelijk indirect verkregen). Deze gegevens zijn voldoende om per sector — via de zojuist besproken „sluitpost”-methode dus ook voor de gezinnen en bedrijven — het liquiditeitsoverschot of -tekort van de *financiële zijde uit*³⁾ te berekenen; nl. als het saldo van (i) het positieve of negatieve rechtstreekse beroep op geldscheppende instellingen, (ii) de eigen creatie (= uitgifte of plaatsing) van secundaire liquiditeiten door de beide overheidssectoren, (iii) en (iv) de accumulatie of afstoting (= intering) van primaire en secundaire liquiditeiten elk afzonderlijk, alsmede (v) een correctiepost voor de mutaties in de onderlinge schuldverhouding tussen het Rijk en de lagere overheid (voornamelijk uit hoofde van „door te geven” belastingopbrengsten).

Een samenvatting van deze berekening, tevens aangevende het „nationale liquiditeitsoverschot of -tekort”, tot uiting komende in de toe- of afnemings van de gouden deviezenvoorraad van de geldscheppende instellingen met een hierna te noemen correctie⁴⁾ is vervat in de reeds genoemde tabel 27 van het Bankverslag, welke ommestand — uitsluitend voor zover de cijfers over de jaren 1952 en 1953 betreft — in iets gewijzigde vorm is afgedrukt. De afwijking bestaat er in, dat de kolommen voor de afzonderlijke sectoren naast in plaats van boven elkaar zijn geplaatst, en dat de cijfers niet alleen verticaal, maar ook, voor elk van de bovengenoemde posten (i) t/m (v)

²⁾ Hierna zal blijken, dat deze posten door de President ook in economische zin als sluitposten worden beschouwd; het een vloeit echter niet noodzakelijk uit het ander voort, zie beneden blz. 513.

³⁾ Overeenkomstig het in mijn vorige artikel gestelde moet het in theorie mogelijk zijn, deze zelfde grootheden ook van de *reële zijde uit* te benaderen. Het in het Bankverslag gepubliceerde statistische materiaal laat echter een volledige opbouw langs deze weg — welke zou moeten bestaan uit de posten primair inkomen, inkomensoverdrachten, bestedingen in de reële sfeer en vermogensoverdrachten, alles per sector berekend — niet toe; hiervoor dienen de publicaties van het C.P.B. te worden geraadpleegd, waarvan het grondmateriaal echter niet volledig bij dat van het Bankverslag aansluit, terwijl de berekeningswijze hier en daar ook in beginsel verschillend is (zie beneden). Wel is het echter mogelijk om, uitgaande van het liquiditeitsoverschot of -tekort per sector, door bijtelling of aftrekking van bepaalde groepen vermogensoverdrachten, waaromtrent het Bankverslag verderop een aantal gegevens bevat, een eindweegs in de richting van het inkomensoverschot per sector te komen; zie hiervoor in het bijzonder tabel 47 uit het verslag.

⁴⁾ Over de wijze van berekening van deze post, speciaal voorzover de Amerikaanse regeringshulp betreft, zie hierna blz. 511 sub a).

afzonderlijk, horizontaal zijn gesommeerd. Aldus wordt voor elk van de posten (i) t/m (iv) — de vijfde regel saldeert op nihil — een totaalcijfer voor de vier sectoren verkregen, hetgeen, zoals hieronder zal blijken, een directe confrontatie van deze cijferopstelling met een aantal andere tabellen uit het Bankverslag mogelijk maakt.

TABEL A. *Liquiditeitsoverschotten, resp. -tekorten van de afzonderlijke sectoren en het totaal daarvan*
Bedragen in mln guldens (afgerond op tientallen mln)

	Cijfers buiten haakjes: 1953 Cijfers binnen haakjes: 1952			Cursieve cijfers: sluitposten	
	Rijk	Lagere overheid	Fondsen en spaarbanken	Gezinnen en bedrijven	Totaal der sectoren
(i) Rechtstreeks beroep op (—), resp. aflossing aan (+) geldscheppende instellingen ..	+870 (+710)	—110 (+280)	— 90 (—80)	—200 (—140)	+470 (+770)
(ii) Plaatsing (—), resp. aflossing (+) van secundaire liquiditeiten bij anderen dan geldscheppende instellingen	— 80 (—490)	+100 (+310)	Nihil	Nihil	+ 20 (—180)
(iii) Intering (—)/accumulatie (+) van primaire liquiditeiten ..	Nihil	— 70 (+ 60)	+ 70 (+ 60)	+500 (+630)	+500 (+750)
(iv) Idem van secundaire liquiditeiten	Nihil	—170 (+280)	+210 (+110)	— 40 (— 60)	Nihil (+330)
(v) Onderlinge schuldmutaties tussen Rijk en lagere overheid	— 60 (+ 60)	+ 60 (— 60)	Nihil	Nihil	Nihil
Totaal liquiditeitstekort (—), resp. overschot (+) per sector	+730 (+280)	—190 (+870)	+190 (+ 90)	+260 (+430)	+990 (+1.670)

De toevoeging van de totaalkolom in deze tabel is m.i. om meer dan één reden van belang. In de eerste plaats vanwege hetgeen hierboven omtrent het sluitpostkarakter van de sector „gezins- en bedrijfshuishoudingen” werd opgemerkt; dit houdt nl. in, dat deze cijfers *statistisch* slechts met behulp van die in de totaalkolom kunnen zijn gevonden, d.w.z. dat deze laatste in werkelijkheid *niet* door sommering van de vier kolommen zijn berekend, maar een zelfstandig gegeven vormen. Waaraan dit gegeven is ontleend, m.a.w. wat de betekenis van deze cijfers is, blijkt uit de beide voorafgaande tabellen van het verslag, nl. die betreffende de balansmutaties van de geldscheppende instellingen (tabel 25) en die betreffende de mutaties in het totaal van de liquiditeiten in handen van anderen dan geldscheppende instellingen en de verdeling hiervan over de sectoren (tabel 26, waarvan in dit verband vooral rubriek II, betrekking hebbende op de secundaire liquiditeiten, van belang is). Tot goed begrip van de betekenis der verschillende cijfers is het nuttig, enkele ogenblikken bij het verband tussen deze drie tabellen uit het verslag stil te staan.

Verband tussen de tabellen 25, 26 en 27 uit het Bankverslag.

In de eerste plaats dan rubriek II van tabel 26. Hierin worden zowel het totaalbedrag aan uitstaande secundaire liquiditeiten in handen van anderen dan het bankwezen als de mutaties in dit totaal op twee manieren gesplitst, nl. eenmaal *naar de uitgevers* (debiteuren), waaronder mede de geldscheppende instellingen ⁵⁾, en eenmaal *naar de houders* (crediteuren), t.w. de vier sectoren *exclusief* de geldscheppende instellingen ⁶⁾. In rekeningvorm vertonen deze cijfers voor de mutaties in de jaren 1953, resp. 1952 het volgende beeld:

⁵⁾ Fondsen en spaarbanken, alsmede gezinnen en bedrijven, worden per definitie geacht nimmer tot de uitgevers van secundaire liquiditeiten te behoren; vooreringen op deze sectoren gelden dus in het systeem van de Bank, ongeacht hun looptijd, zowel theoretisch als statistisch als kapitaalmarktvoeringen. Dit verklaart de nihil-posten in de derde en vierde kolom op regel (ii) van tabel A.

⁶⁾ De reden, waarom de secundaire liquiditeiten in handen van de geldscheppende instellingen, resp. de mutaties daarin (bijv. verwerving of afstoting van schatkistpapier door de banken) hierbij niet medetellen, is dat deze mutaties reeds gerubriceerd zijn onder regel (i) van tabel A, nl. als een netto-„beroep” van de uitgevende sector op de geldscheppende instellingen; door deze in regel (ii) nogmaals op te nemen, zou dus een dubbelrekening ontstaan. Vandaar, dat in tabel B de geldscheppende instellingen alleen onder de *uitgevers*, maar niet onder de *houders* van secundaire liquiditeiten voorkomen.

TABEL B.

Mutaties in de uitstaande secundaire liquiditeiten in handen van anderen dan geldscheppende instellingen

Plaatsing door:		Verwerving door:	
Rijk	+ 80 (+490)	Rijk	Nihil
Lagere overheid	—100 (—310)	Lagere overheid	—170 (+280)
Totaal overheidssectoren	— 20 (+180) (e)	Fondsen en spaarbanken	+210 (+110)
Geldscheppende instellingen	+ 20 (+150) (g)	Gezins- en bedrijfshuishoudingen	— 40 (— 60)
	Nihil (+330) (f)		Nihil (+330) (f)

Wij vinden hier ter linkerzijde, tot en met de tussentelling (e), de bedragen uit regel (ii) — met tegengesteld teken — en ter rechterzijde die uit regel (iv) van onze tabel A, inclusief de totalen van deze beide regels. Het verschil tussen deze totalen, hierboven in tabel B met resp. (e) en (f) aangeduid — rekening houdend met de zojuist genoemde verwisseling van teken is dit dus de *som* van de bedragen, zoals zij in de totaalkolom van tabel A voorkomen — blijkt derhalve te bestaan uit de „plaatsing” van secundaire liquiditeiten *door de geldscheppende instellingen* (g); beter kan hier echter van „omzetting” (nl. van primaire in secundaire liquiditeiten; in casu van direct opvraagbare rekening-courantsaldi in termijndeposito's of valutarekeningen van ingezetenen) worden gesproken.

Het geheel van deze tabel B brengt tot uitdrukking, dat het totaal van de per periode *netto-ontstane* secundaire liquiditeiten noodzakelijkerwijze moet overeenstemmen met de mutaties in het *totale bezit* aan deze liquiditeiten van de vier sectoren; immers elk in omloop gebracht bedrag aan deze liquiditeiten moet zich op ieder tijdstip noodzakelijk „ergens” bevinden, en het bezit van de geldscheppende instellingen zelve is reeds bij de totaalrekening buiten beschouwing gelaten (zie hiernevens, noot⁶⁾).

Nadat nu, op de wijze als hierboven aangegeven, de bedragen op de regels (ii) en (iv) in de totaalkolom van tabel A zijn samengevoegd (zie de pijltjes aldaar), *blijkt deze kolom in haar geheel niet anders te zijn dan een verkorte weergave van tabel 25 uit het Bankverslag, waarin de balansmutaties van de geldscheppende instellingen zijn weergegeven*. Ook hier komt tot uiting, dat het netto-totaal van het per periode *in omloop gebrachte* geld noodzakelijk gelijk moet zijn aan het saldo van de *mutaties*

in de kasvoorraden van de verschillende sectoren; immers voor het geld — de primaire liquiditeiten — geldt precies hetzelfde als zojuist voor de secundaire liquiditeiten werd opgemerkt, nl. dat het netto door de geldscheppende instellingen in omloop gebrachte bedrag zich altijd „ergens” moet bevinden ⁷⁾). Hierbij dient dan te worden bedacht, dat het in omloop brengen en tenietgaan van geld niet alleen plaats vindt door een positief of negatief „beroep” van de verschillende binnenlandse sectoren op de geldscheppende instellingen — regel (i) van tabel A — maar ook door aan- en verkoop van goud en deviezen, alsmede door de zojuist besproken omzetting van primaire in secundaire liquiditeiten of omgekeerd. Hiermede rekening houdend, ziet de verkorte weergave van tabel 25 uit het Bankverslag er dus in rekeningvorm als volgt uit ⁸⁾ (de bedragen zijn wederom die voor de jaren 1953, resp. 1952):

TABEL C.

Balansmutaties van de geldscheppende instellingen

Toeneming van verstrekte kortlopende leningen aan de sectoren (regel ii van tabel A met tegengesteld teken)	—470 (—770)	Toeneming van geldhoeveelheid in omloop (regel iii van tabel A)	+500 (+750)
Toeneming van de goud- en netto-deviezenvoorraad, met de hierna te noemen correctie (eindtotaal van tabel A)	+990 (+1.670)	Idem van door de geldscheppende instellingen uitgegeven secundaire liquiditeiten (regels ii en iv van tabel A; zie tevens tabel B)	+20 (+150)
	+520 (+900)		+520 (+900)

Uit deze opstelling, tezamen met die van tabel A, blijkt nu, dat het cijfer voor de toeneming van de „nationale liquiditeit” ad f 990 mln, resp. f 1.670 mln, zich op twee manieren laat benaderen: enerzijds als het saldo van de liquiditeitsoverschotten en -tekorten van de afzonderlijke sectoren (aldus op de laatste *regel* van tabel A) en anderzijds als het saldo van de overige balansmutaties bij de geldscheppende instellingen (aldus de laatste *kolom* van tabel A, alsmede tabel C hierboven).

Met deze twee berekeningswijzen, die op zichzelf alleen een boekhoudkundig-statistische betekenis hebben, blijken nu tevens twee verschillende typen van *causale* interpretatie van deze cijfers te corresponderen, welke ik hieronder nader zal bespreken. Alvorens daartoe over te gaan, dient echter nog op enkele technische bijzonderheden met betrekking tot de cijfers zelf te worden gewezen:

a. Het cijfer voor het „nationale” liquiditeitsoverschot of -tekort wordt door de Nederlandsche Bank berekend *exclusief* de genoten Amerikaanse regeringshulp — E.R.P. en M.S.P. —, althans voor zover deze uit schenkingen en niet uit leningen heeft bestaan (de leningen worden als een gewone kapitaalmarkttransactie aangemerkt). Bij de berekening voor de afzonderlijke sectoren komt dit tot uiting, doordat de stortingen op de „local-currency”-rekening niet als een liquiditeitsvermeerdering voor het Rijk worden beschouwd; bij de berekening van het nationale totaal, doordat het bedrag van deze stortingen bij wijze van correctiepost op de werkelijke vermeerdering van de goud- en deviezenvoorraad in mindering wordt gebracht. Dit verschil verklaart voor het belangrijkste deel de afwijking tussen bovenstaande cijfers van de Nederlandsche Bank en die, welke het Centraal Planbureau voor de „bruto-liquiditeitsvermeerdering” — zowel voor het land als geheel als voor de Centrale Overheid — berekent.

⁷⁾ Vgl. de — helaas niet in het Nederlands vertaalbare — woordspeling van D. H. Robertson: „All money which is anywhere must be somewhere”. Onder dit „somewhere” moet in casu worden verstaan „binnen één van de vier sectoren”, dus niet in het buitenland; immers, geld in handen van niet-ingezetenen wordt in het systeem van de Bank in het geheel niet onder het totaal van het in omloop gebrachte geld begrepen. (Dit is overigens iets nieuws vergeleken bij vorige jaren, vgl. blz. 51 van het verslag).

⁸⁾ Deze opstellingswijze correspondeert met die in tabel B I i op blz. 8 van de Monetair Bijlage bij het Centraal Economisch Plan 1953; vgl. mijn vorige artikel blz. 450 en noot ³⁾ aldaar.

b. Voor een kleiner deel vindt het verschil in deze bedragen, voor zover het nationale totaal betreft, zijn oorzaak hierin, dat de Nederlandsche Bank bij de berekening hiervan alleen de vermeerdering van de goud- en deviezenvoorraad *in handen van de geldscheppende instellingen* en niet die in handen van anderen — met name de private sector — in aanmerking neemt. Het Centraal Planbureau telt daarentegen *alle* mutaties in kortlopende vorderingen en schulden van de sectoren ten opzichte van het buitenland mee; dat zijn dus niet alleen de „deviezen”-vorderingen en -schulden in engere zin — waarbij de *wederpartij* een (buitenlandse) geldscheppende instelling is —, maar ook de kortlopende handelsvorderingen tussen particulieren in binnen- en buitenland onderling. De Nederlandsche Bank telt de mutaties hierin *of* in het geheel niet mee — hetgeen samenhangt met het feit, dat zij de internationale goederen- en diensten-transacties op „kasbasis” en niet op „transactiebasis” in rekening brengt — *of* wel zij behandelt ze als *kapitaalmarkttransacties* met het buitenland.

c. Op regel (iii) van tabel A wordt de toe- of afnemings van primaire liquiditeiten *van het Rijk* voor beide jaren als nihil vermeld. Dit is geen toeval, maar het gevolg van een statistisch-administratieve „afpraak”, volgens welke het Rijk geacht wordt nimmer primaire liquiditeiten te bezitten of te verwerven, omdat deze steeds als een aftrekpost op de vlottende schuld van het Rijk bij de geldscheppende instellingen worden beschouwd. Een feitelijke toeneming van de chartale of girale kassen van het Rijk komt derhalve niet op regel (iii), maar op regel (i), nl. als een „negatief beroep” van het Rijk op de geldscheppende instellingen — zo men wil als een „aflossing” op de vlottende schuld van het Rijk bij deze instellingen — tot uiting ⁹⁾.

d. Bij vergelijking van de afzonderlijke bedragen op regel (i) van tabel A (dat wil dus zeggen de rechtstreeks aan tabel 27 van het Bankverslag ontleende cijfers) met die in tabel 25, blijken de bedragen voor het Rijk en de lagere overheid behoudens afrondingsverschillen geheel te kloppen, die voor de beide andere sectoren echter niet. Onder de cijfers voor de gezinnen en bedrijven blijken namelijk in tabel 27 een tweetal posten te zijn meegeteld, welke in tabel 25 niet tot de geldschepping ten behoeve van de private sector worden gerekend, maar afzonderlijk onder de rubriek „diverse oorzaken” zijn opgenomen, nl. „effectentransacties van de geldscheppende instellingen voor eigen rekening” en „daling of stijging van eigen middelen van de geldscheppende instellingen en diversen”. Dit betekent derhalve, dat een eventuele aankoop van effecten door deze instellingen, welke de toeneming van haar eigen middelen te boven gaat ¹⁰⁾, in tabel 27 statistisch wordt behandeld als een „beroep” van de gezinnen en bedrijven op geldschepping en dus als deel van het liquiditeitstekort van deze sector; dit in tegenstelling tot het theoretische uitgangspunt van het verslag, volgens hetwelk de opbrengst van verkopen *op de kapitaalmarkt* door de diverse sectoren verondersteld mag worden uit niet-inflationaire bron te zijn verkregen en dus *niet* als deel van het liquiditeitstekort van de betrokken sector wordt beschouwd ¹¹⁾.

e. Ten slotte zij vermeld, dat de eerder besproken omzettingen van primaire in secundaire liquiditeiten door de geldscheppende instellingen — de laatste post resp. ter linkerzijde van tabel B en ter rechterzijde van tabel C hierboven — correspondeert met de mutaties van de posten „termijndeposito's” en „valutarekeningen van ingezetenen” in tabel 25 van het verslag.

Na deze ietwat technische uiteenzetting over de cijfers als zodanig zijn wij thans zover gevorderd, dat aan hun causale interpretatie aandacht kan worden gegeven. Vooraf dient echter nog op één punt te worden gewezen, dat niet op de cijfers zelf, maar wel op de benamingen van de posten in bovenstaande tabellen — in het bijzon-

⁹⁾ Op de uitkomst van de berekening van het totale liquiditeitsoverschot of -tekort van het Rijk heeft deze boekingswijze uiteraard geen invloed; wel daarentegen op die van de (*bruto* gedefinieerde) „totale liquiditeitsmassa”, waarvan in het verslag in ander verband — met name bij de berekening van de hiertegenover aanwezige goud- en deviezendekking, zie tabel 28 — sprake is.

¹⁰⁾ Het gaat hier nl. om de *som* van de aankopen van effecten en de (netto)-daling van de eigen middelen der geldscheppende instellingen; zijn deze laatste niet gedaan, maar gestegen, dan komt dit derhalve neer op het *verschil* van het bedrag der aankopen en dat van de bedoelde stijging.

¹¹⁾ Dit is dezelfde afwijking tussen het theoretische uitgangspunt en de statistische praktijk van het Bankverslag, waarop ik reeds in noot ¹²⁾ aan het slot van mijn vorige artikel doelde. Dat het hierbij inderdaad om *kapitaalmarkttransacties* gaat, blijkt ook uit tabel 38, waar dezelfde post „aankopen van effecten door geldscheppende instellingen” onder de aanbodfactoren op de kapitaalmarkt wordt opgenomen, teneinde de cijfers voor het totale aanbod en de totale vraag op die markt onderling sluitend te krijgen. (Economisch gezien gaat het hier uiteraard niet om een „echt” — d.w.z. uit lopende besparingen verkregen of uit lopende desinvesteringen vrijgekomen — kapitaalmarkt, maar om inflationaire financiering; ditzelfde geldt trouwens ook voor dat deel van het „aanbod” van de overige sectoren, dat uit ontpotting van oude liquiditeiten bestaat).

der tabel A — betrekking heeft. De wijze van opstelling, welke ik hierboven heb gekozen, dwong mij namelijk tot het kiezen van een uniforme benaming voor elk van de posten (i) t/m (v), waardoor een belangrijke nuance, welke de oorspronkelijke tabel 27 in dit opzicht vertoont, en die ook uitdrukkelijk in de tekst van het verslag wordt gemotiveerd, verloren dreigt te gaan. De post (iii), hierboven aangeduid als „intering/accumulatie van primaire liquiditeiten”, draagt nl. in de oorspronkelijke tabel deze benaming alleen voor zover het de lagere overheid en de fondsen en spaarbanken betreft; voor de sector der gezinnen en bedrijven luidt de omschrijving daarentegen anders, nl. „*waarneembaar beroep op/accumulatie van primaire liquiditeiten*” (cursivering van mij). Deze afwijkende benaming wordt op blz. 63/64 van de tekst uitdrukkelijk toegelicht in die zin, dat „juist ten aanzien van deze groep huishoudingen het feit, dat een deel van de inflatoire of deflatoire impulsen, welke van de leden van die groep uitgaan, onwaarneembaar wordt door tegengestelde reacties bij andere leden van die groep, een belangrijke rol kan spelen”. Of het juist is, deze opmerking speciaal tot de groep der gezinnen en bedrijven te beperken, is een vraag, die ik voor het ogenblik nog even in het midden laat¹²⁾; belangrijk is echter, dat wij hier met zoveel woorden de stelling vinden, dat binnen één en dezelfde groep niet alleen *tegengestelde impulsen*, maar ook *impulsen enerzijds en reacties* — nl. reacties op diezelfde impulsen — *anderzijds*, kunnen samentreffen, en elkander dientengevolge zodanig neutraliseren of compenseren^{12 a)}, dat het resultaat statistisch onwaarneembaar wordt. „Dit geldt” — aldus gaat de tekst verder — „met name voor het eventuele beroep op, resp. het oppotten van primaire liquiditeiten, hetwelk gepaard kan gaan met uitbreiding en inkrimping van economische activiteit, resp. met verhoging van het prijs- en inkomensniveau, zonder dat de liquiditeitenmassa enige verandering ondergaat”. (Op de betekenis van de hier in het geding gebrachte criteria „mate van economische activiteit”, resp. „verandering van het prijs- of inkomensniveau”, welke voor het verdere betoog van de President van groot belang zullen blijken, kom ik hierna nog terug).

Causale interpretatie van de cijfers.

Bezien wij thans nader de cijfers uit de hierboven afgedrukte tabellen met het oog op een mogelijke causale interpretatie daarvan. Ik begin daartoe met die uit tabel C. Voor het jaar 1953 — en voor 1952 met een overeenkomstige verandering in de cijfers — kan men deze opstelling *zuiver feitelijk* als volgt lezen („interpretatie I”): Tegenover inlevering van goud en deviezen is door de geldscheppende instellingen rond f 1 miljard (f 990 mln) nieuw geld in omloop gebracht; hiervan is f 470 mln door de diverse sectoren gebruikt voor aflossingen aan de geldscheppende instellingen en aldus uit de circulatie verdwenen; van de resterende f 520 mln zijn er 20 omgezet in secundaire liquiditeiten ten laste van de geldscheppende instellingen, terwijl de overige f 500 mln de kassen van de sectoren (exclusief het Rijk, zie hiervoren blz. 511 sub c) hebben doen aanzwellen.

In plaats van dit „neutrale” relaas van de feiten kan men echter deze cijfers desgewenst ook aldus lezen („in-

terpretatie II”): de lopende rekening van de Nederlandse betalingsbalans, tezamen met onze internationale kapitaalmarkttransacties, zijn gedurende het jaar 1953 voor f 990 mln actief geweest, waardoor een gelijk bedrag aan goud en deviezen is toegevloeid; hiervan is f 470 mln (en zo vervolgens als hierboven). Het verschil is, dat ditmaal wordt gesuggereerd, dat het actiefsaldo op de betalingsbalans primair is geweest: het geld is bij ons binnengevloeid *doordat* het buitenland meer goederen, diensten en kapitaalmarktwaarden van ons kocht dan omgekeerd, en met dit geld is daarna het volgende gebeurd . . . (volgt hetzelfde relaas).

Daartegenover kan men echter ook nog een derde en geheel andere lezing van dezelfde cijfers stellen, t.w. („interpretatie III”): er is in Nederland voor rond een miljard gulden *deflatie* geweest, waartoe elk der sectoren behalve de lagere overheid zijn aandeel heeft bijgedragen (zie de liquiditeitsoverschotten en -tekorten per sector op de onderste regel van tabel A hierboven); deze deflatie heeft de vorm aangenomen van f 470 mln geldvernietiging door schuldaflossing van de sectoren aan de geldscheppende instellingen en f 520 mln accumulatie van primaire en secundaire liquiditeiten; *als gevolg* van deze deflatie — nl. het niet-doorstromen van een overeenkomstig deel van het nationale inkomen, en het dientengevolge wegvallen van een stuk koopkrachtige vraag, primair in het binnenland en indirect ook die naar buitenlandse goederen en diensten — is een liquiditeitsoverschot in het internationale verkeer ontstaan ten bedrage van eveneens rond f 1 miljard, welk overschot dus het *gevolg* — en tevens het symptoom — van het geschetste binnenlandse deflatieproces is.

Dit „verhaal” klinkt geheel anders dan het voorafgaande; het verschil tussen beide bestaat er kennelijk in, dat bij interpretatie II het betalingsbalanstekort als een autonome impuls wordt gesteld — waarvan men eventueel nog „achterliggende” oorzaken kan trachten op te sporen — terwijl de gebeurtenissen in de binnenlandse sfeer hierdoor geïnduceerd zijn („reacties”), terwijl bij interpretatie III de autonome impuls bestaat in de *binnenlandse* deflatie en de geïnduceerde reactie in het *daaruit voortvloeiende* betalingsbalansoverschot.

Welke van deze interpretaties II en III — I is, zoals gezegd, „neutraal” — is nu de juiste? Of zijn zij wellicht beide eenzijdig en ligt de waarheid ergens in het midden? Het antwoord, dat de President op deze vraag geeft, zal ik aanstonds bespreken; datgene, waarop allereerst de nadruk dient te worden gelegd, is echter, dat, zolang men alleen de bovenstaande cijfers beziet, beide interpretaties evenveel recht van bestaan hebben, *en dat het antwoord op de gestelde vraag dus nooit uit deze cijfers als zodanig kan worden afgeleid*. Niet uit de cijfers van tabel C . . . maar ook niet uit die van tabel A, al zijn deze meer gedetailleerd, doordat wij daar bovendien een splitsing naar sectoren vinden. Immers *voor elke sector afzonderlijk* kan de hierboven met betrekking tot het *nationale* liquiditeitsoverschot of -tekort gestelde vraag *mutatis mutandis* herhaald worden, t.w.: is het waargenomen liquiditeitsoverschot of -tekort *van de sector* autonoom of geïnduceerd? En daarnaast rijst dan nog de omgekeerde vraag, welke wij hierboven reeds ontmoetten: stel, dat een sector *geen* waarneembaar liquiditeitsoverschot of -tekort vertoont, bewijst dat dan, dat er in die sector ook geen inflatoire of deflationaire storingen zijn opgetreden? Het antwoord hierop moet, zoals wij reeds zagen, eveneens ontkenkend luiden. M.a.w.: *de cijfers op zichzelf, hoe zorgvuldig en met hoeveel vernuft ook afgeleid en gegroepeerd, geven ons nòch op de ene, nòch op de andere vraag een*

¹²⁾ Hierna zal blijken, dat eventueel een zo belangrijke post als de nieuw afgesloten overheidsleningen als een „reactie” in plaats van als een „impuls” kan worden beschouwd.

^{12 a)} Tussen deze beide termen wordt in het verslag geen duidelijk onderscheid gemaakt. Af en toe heeft het de schijn, alsof de ene term gebruikt wordt voor het binnen eenzelfde sector samentreffen van twee tegengesteld gerichte autonome impulsen, de andere daarentegen voor het (statistisch tegengestelde) effect van een impuls enerzijds en de daaruit voortvloeiende reactie anderzijds; dit gebruik van de termen is echter niet consequent volgehouden. Zakelijk is het uiteraard van belang deze beide gevallen goed uiteen te houden.

afdoend antwoord; althans deze cijfers niet. En wanneer wij ons afvragen waarom, dan luidt het antwoord: *omdat deze cijfers op zichzelf niet anders dan „ex post” resultaten weergeven*, terwijl, hetgeen wij wensen te kennen, *ex-ante-cijfers* — nl. alleen die betreffende de impulsen per sector, *zonder de reacties* — zijn.

Deze constatering houdt intussen geenszins een critiek op het Bankverslag in; integendeel, want de President geeft blijk zich van de beperkte betekenis van deze cijfers volkomen bewust te zijn en trekt hieruit volledig de consequenties. Dit bleek reeds uit de hierboven aangehaalde passage op blz. 63/64 van het verslag omtrent de mogelijkheid van een „interne” compensatie of neutralisatie van impulsen en reacties binnen één en dezelfde sector, waarbij dus per saldo geen waarneembaar liquiditeitsoverschot of -tekort optreedt. En het blijkt vervolgens, in nog veel sterkere mate, uit de daarop volgende passage op blz. 64/65, die het omgekeerde geval behandelt; nl. dat, waar de compensatie per sector en zelfs per land *niet* plaats vindt, zodat men voor de vraag komt te staan, of het waargenomen liquiditeitsoverschot of -tekort van de betrokken groep „autonoom” (d.w.z. als gevolg van impulsen binnen de groep), dan wel „geïnduceerd” (als reactie op impulsen van buitenaf) is tot stand gekomen.

In deze passage op blz. 64/65, welke tevens de inleiding vormt tot hetgeen ik in mijn vorige artikel „de ontknoping van de detective-roman” noemde, stelt de President dit probleem scherp ten aanzien van het waargenomen *nationale* liquiditeitsoverschot. Letterlijk lezen wij daar, dat „het nationale liquiditeitsoverschot, dat aldus gedefinieerd de suggestie met zich medebrengt van een *deflatoire* invloed door de nationale economie op het buitenland uitgeoefend, anderzijds ook gedefinieerd kan worden als het liquiditeits*tekort* van het buitenland ten opzichte van Nederland, welke definitie de suggestie met zich mede brengt van een *inflatoire* invloed door het buitenland op de Nederlandse economie uitgeoefend. Beide beschouwingswijzen hebben prima facie een gelijke aanspraak om als juiste beschrijving van de werkelijkheid te worden aanvaard. *De keuze tussen de beide interpretaties dient te worden gebaseerd op een nadere analyse van de omstandigheden*” (cursiveringen van mij). Hier zien wij dus in volle scherpte de tegenstelling geformuleerd tussen hetgeen ik hierboven als de interpretaties „II” en „III” van de cijfers van tabel C aanduidde; echter met dien verstande, dat interpretatie II hierin nog iets nader is concreetiseerd, nl. in die zin, dat bij dit alternatief niet alleen wordt aangenomen, dat *het betalingsbalansoverschot als zodanig* (in de eerder bedoelde zin) voor ons land een autonome oorzaak zou zijn, waarop de „absorptie” van het binnengestroomde geld slechts één reactie zou vormen, maar dat bovendien de „achterliggende” oorzaak van dit overschot wordt geïdentificeerd als een (van ons land uit gezien autonome) *inflationaire ontwikkeling in het buitenland*.

Inderdaad blijkt het deze laatste interpretatie te zijn, welke de President uiteindelijk als de juiste aanvaardt; dit, zoals gezegd, dus niet op grond van de cijfers alleen, maar op grond van een nadere analyse van „de omstandigheden”. Welke zijn nu deze omstandigheden? In het algemeen gesproken die, welke, in de bewoordingen van de President, het in- of deflatoire karakter van het economische „milieu” karakteriseren: d.w.z. de ontwikkeling van de economische activiteit, de werkgelegenheid, en de lonen en prijzen, dus dezelfde symptomen, die ook in de eerder aangehaalde passage op blz. 63/64 reeds werden genoemd.

Het is nu m.i. de grote verdienste van Dr Holtrop's betoog, dat hij op dit beslissende punt zijn visie op de gebeurtenissen van het afgelopen jaar niet alleen, en zelfs niet in overwegende mate, laat bepalen door de „dode” ex-post-cijfers van de liquiditeitsoverschotten of -tekorten per sector, maar door een kritisch oordeel over het geheel van de „levende” verschijnselen, die voor het onderkennen van een inflationaire of deflationaire ontwikkeling van belang zijn. Op dit kritische onderzoek is het dan ook, dat zijn uiteindelijk „drieledig bewijs uit het ongerijmde” berust, waarvan ik reeds in mijn vorige artikel sprak, en dat ik thans in het kort zal weergeven.

De bewijsvoering berust op een analyse van elk der binnenlandse sectoren afzonderlijk, met dien verstande dat de overheidssector in deze phase van het betoog als één geheel wordt genomen. Voor deze overheidssector, evenals voor die van de fondsen en spaarbanken — welke ex post gezien beide een liquiditeitsoverschot vertonen — gaat Dr Holtrop er van uit, dat dit ook ex ante het geval is — geweest, m.a.w. dat het waargenomen resultaat hier overwegend op *autonome* deflationaire impulsen binnen de beide betrokken sectoren berust. Weliswaar wordt de mogelijkheid, dat zich ook hier geïnduceerde reacties op impulsen van buitenaf kunnen voordoen, niet a priori ontkend, maar deze zouden dan van de sector der gezinnen en bedrijven moeten uitgaan¹³⁾, en op grond van de kwantitatieve gegevens omtrent deze laatste sector wordt aangenomen, dat invloeden van deze aard in het jaar 1953 niet van grote betekenis kunnen zijn geweest.

Meer moeilijkheden biedt daarentegen de analyse van de sector der gezins- en bedrijfshuishoudingen zelve, welke ex post eveneens een liquiditeitsoverschot vertoont, ten bedrage van ruim één vierde gedeelte van het nationale overschot. Van deze sector wordt nl. gezegd, dat het bij uitstek hier is, dat de *reacties* op inflationaire of deflationaire impulsen — afkomstig hetzij uit de sector zelf, hetzij van elders — zich zullen afspelen. Daarmede wordt deze sector dus a.h.w. tot het slagveld verklaard, waar de strijd tussen de verschillende impulsen uiteindelijk wordt beslecht, en wordt tevens gesteld, dat de waarneembare ex-post-cijfers van deze sector *niet alleen in boekhoudkundig-statistische zin* (hetgeen wij reeds eerder zagen) *maar ook economisch-causaal* gezien als „sluitpost” — d.w.z. als *afhankelijk variabelen* binnen het geheel van oorzaken en gevolgen, — moeten worden beschouwd; hetgeen overigens niet uitsluit, dat zich binnen deze sector daarnaast ook nog autonome inflationaire of deflationaire impulsen kunnen voordoen, die dan echter door een tegengesteld gerichte reactie binnen de sector zelf worden geneutraliseerd. Een waarneembaar liquiditeitsoverschot of -tekort van deze sector kan aldus de resultante zijn, hetzij van (1) impulsen binnen de sector (in dezelfde of in tegengestelde richting als het eindresultaat) plus (2) reacties op *deze zelfde* impulsen, hetzij uitsluitend van (3) reacties op „externe” impulsen, hetzij van een combinatie van alle drie deze elementen tezamen. *De begeleidende symptomen op het gebied van bedrijvigheid, werkgelegenheid, lonen en prijzen etc., zullen echter in elk dezer gevallen van elkaar verschillen* ¹⁴⁾.

¹³⁾ Min of meer implicite wordt hier dus gesteld, dat een directe invloed van *buitenlandse* impulsen op deze sectoren zich niet kan voordoen; inderdaad zal deze invloed, voorzover aanwezig, in de meeste gevallen *via* de sector der gezinnen en bedrijven lopen.

¹⁴⁾ Zowel een interne als een externe inflationaire impuls zal de bedrijvigheid doen stijgen; zowel een interne als externe deflationaire impuls zal deze doen dalen. Met betrekking tot het liquiditeitsoverschot of -tekort is de werking van een interne en een externe impuls echter tegengesteld; een *interne* inflationaire impuls zal nl. een liquiditeitstekort doen ontstaan, een *externe* inflationaire impuls — die dus een liquiditeitstekort voor de „buitenwereld” veroorzaakt — zal voor de sector zelf tot een *liquiditeitsoverschot* leiden. Vgl. ook blz. 514 hierna.

Deze begeleidende symptomen nu wijzen volgens Dr Holtrop voor het jaar 1953 over het geheel eerder op een (zwak) inflationair, dan op een (duidelijk) deflationair „milieu”. Daaruit blijkt tweërlei: in de eerste plaats, dat de gebeurtenissen binnen de sector der gezinnen en bedrijven *niet* in overwegende mate beheerst kunnen zijn geweest door de reactie op de (z.i. deflationaire) impulsen, die van de andere binnenlandse sectoren — Overheid en fondsen en spaarbanken — uitgingen; in dat geval zou er nl. minder bedrijvigheid en meer werkloosheid en wellicht ook een prijsdaling zijn geweest. En in de tweede plaats, dat, zo er al autonome deflationaire impulsen binnen de sector der gezins- en bedrijfshuishoudingen zelf hebben bestaan, deze in hun gevolgen in elk geval overgecompenseerd zijn door inflationaire impulsen van elders. *Dit „elders” kan echter onder de gegeven omstandigheden alleen nog maar het buitenland zijn.* Anderzijds: indien er *alleen maar* inflationaire impulsen van buitenaf geweest waren, dan hadden de prijzen en lonen niet zo betrekkelijk stabiel kunnen blijven als dit gedurende het gehele jaar 1953 het geval is geweest; dit laatste wordt echter verklaard, doordat er, tegenover de buitenlandse inflationaire krachten, ook deflationaire tegenkrachten — afkomstig uit de overige binnenlandse sectoren — op de sector der gezinnen en bedrijven hebben ingewerkt.

Aldus in grote trekken het betoog van Dr Holtrop, waarin dus beschouwingen omtrent de verhouding binnenland/buitenland en omtrent die tussen de binnenlandse sectoren onderling in sterke mate dooreen zijn verweven, maar die er uiteindelijk toe leidt, dat voor de eerstgenoemde verhouding de hierboven geformuleerde „interpretatie II” — d.w.z. *een autonome inflationaire impuls in het buitenland*, waarop de toeneming van de binnenlandse geldhoeveelheid de reactie vormt — door de President wordt aanvaard. Dit laatste naar ik meen volkomen terecht. Voor een kritische beschouwing lijkt het mij echter toch nuttig, het internationale en het „inter-sectorale” deel van de argumentatie iets meer uiteen te houden dan dit in het verslag zelf is gebeurd.

De oplossing voor de locatie der impulsen tussen binnen- en buitenland.

Het komt mij namelijk voor, dat juist door het ineenvlechten van deze beide problemen de „detective-story”, al dan niet opzettelijk, wat ingewikkelder is gemaakt dan achteraf nodig blijkt. Tot welke conclusie komt men namelijk, wanneer men in eerste instantie de getallen voor de afzonderlijke sectoren geheel ter zijde laat, en *alleen* die voor het nationale liquiditeitsoverschot, tezamen met de eerder genoemde begeleidende symptomen, in het oog vat?

Wij zien dan in 1953 het samengaan van een aanmerkelijk betalingsbalansoverschot op lopende rekening — zij het in minder sterke mate dan het vorige jaar — met een in het algemeen licht inflationair getint „milieu” in de zin van een relatief hoge bedrijvigheid en afnemende werkloosheid, echter bij vrijwel stabiele lonen en prijzen. *Deze constellatie nu sluit op zichzelf reeds uit, dat er hetzij een autonome binnenlandse deflatie of een autonome binnenlandse inflatie van betekenis zou zijn geweest*; immers deze zouden resp. hebben moeten leiden tot een actief betalingsbalanssaldo op lopende rekening gecombineerd met een lage bedrijvigheid, of tot een passief betalingsbalanssaldo gepaard gaande met een hoge bedrijvigheid. Niet via een driedelig, doch via een enkelvoudig bewijs uit het ongerijmde kan men aldus reeds tot de conclusie

komen, dat een *autonome buitenlandse* component in het spel van krachten moet hebben meegewerkt, en wel in inflationaire richting; deze toch leidt normaliter tot de (in feite waargenomen) combinatie van *hoge* bedrijvigheid en een *overschot* op lopende rekening bij ons, evenzeer als het omgekeerde — een deflationaire buitenlandse impuls — normaliter tot de tegengestelde combinatie (lage werkgelegenheid bij ons, gepaard gaande met een betalingsbalanstekort) zou moeten leiden.

Het bewijs voor deze stellingen vindt men o.a. uitvoerig uitgewerkt in het boek van J. E. Meade, *The Balance of Payments*¹⁵⁾, dat verschillende schema's bevat van de maatregelen van economische politiek, die in aanmerking komen alnaarmate een land zich in één van de vier situaties: betalingsbalansoverschot of -tekort op lopende rekening, gepaard gaande met resp. lage of hoge bedrijvigheid, bevindt. De gedachte, die aan e.e.a. ten grondslag ligt, is, dat een monetaire expansie of contractie in een „open” volkshuishouding steeds twee effecten heeft: één op de betalingsbalans, hetwelk noodzakelijkerwijze *tegengesteld* werkt voor het eigen land en voor het buitenland (immers deze betalingsbalansen zijn elkaars spiegelbeeld), en één op de bedrijvigheid, hetwelk in beginsel *gelijgericht* werkt: immers wanneer in een bepaald land de bedrijvigheid stijgt als gevolg van een binnenlandse monetaire expansie, profiteert het buitenland daar gedeeltelijk van mee, en wanneer in een land de werkloosheid toeneemt als gevolg van een monetaire contractie, wordt gewoonlijk tegelijk ook een groter of kleiner stuk werkloosheid „geëxporteerd”¹⁶⁾. Wanneer nu binnen- en buitenlandse monetaire impulsen samentreffen, dan zullen deze, indien zij *gelijgericht* zijn, elkaars invloed t.a.v. de bedrijvigheid versterken en die t.a.v. de betalingsbalans verzwakken of opheffen, en indien zij *tegengesteld* gericht zijn elkaars invloed t.a.v. de betalingsbalans versterken en die t.a.v. de bedrijvigheid verzwakken. De feitelijke situatie voor het jaar 1953 — een vrij sterk betalingsbalansoverschot en een matig hoge bedrijvigheid — past zeer goed bij deze laatste veronderstelling, nl. *tegengesteld* gerichte monetaire impulsen in binnen- en buitenland: t.w. enige *inflatie* in het buitenland, gecompenseerd door autonome *deflationaire* krachten in het binnenland.

Aldus beschouwd kan men de conclusie van de Bankpresident ten aanzien van de locatie van de monetaire impulsen in binnen- en buitenland — evenals de daaraan verbonden verdere gevolgtrekking, dat wij in dit opzicht in 1953 met een labiele situatie te maken hebben gehad¹⁷⁾, waarvan men niet kan verwachten, dat zij zich gedurende lange tijd zal voortzetten — geheel onderschrijven, *zonder daarmede ook de tussenschakels in het betoog, dat tot deze conclusie leidde, volledig voor zijn rekening te nemen.* Met name blijft de vraag, of de toerekening van de — voor het land als geheel m.i. terecht aanwezig geachte — binnenlandse deflationaire component in het nationale totaal op de juiste wijze aan de diverse sectoren is toegerekend, hierbij geheel in het midden.

¹⁵⁾ Vol. I van „The Theory of International Economic Policy”, 1951.

¹⁶⁾ Het eerste door een versterkte, het tweede door een verminderde vraag naar buitenlandse goederen en diensten; deze vraagverandering zal in het algemeen reeds optreden door het enkele gevolg van de toe- of afnemende van het binnenlandse nationale *inkomen*, dus ook zonder dat er een stijging of daling van de binnenlandse prijzen plaats vindt.

Het betoog van Meade is in werkelijkheid nog iets gecompliceerder dan hierboven weergegeven, omdat de schrijver, naast de monetaire expansie of contractie, ook nog impulsen van een ander type bespreekt; nl. die, welke bestaan in een verandering van de ruilvoet („terms of trade”) tussen binnen- en buitenland. Deze impulsen — die e.q. hun oorsprong in het binnenland kunnen vinden, bijv. door een stijging of daling van het nominale loonpeil — hebben in het algemeen een *tegengestelde* invloed zowel op de betalingsbalans als op de bedrijvigheid in binnen- en buitenland, daarentegen een *gelijgerichte* invloed op het betalingsbalanssaldo en de bedrijvigheid in elk land afzonderlijk. Inzoverre zou het dus denkbaar zijn, dat door een binnenlandse impuls (i.c. een relatieve prijsdaling t.o.v. het buitenland) zowel een betalingsbalansoverschot als een verhoogde bedrijvigheid ontstaan. In feite heeft dit zich echter in het jaar 1953 niet voorgedaan. (Wel verdient het echter vermelding, dat de President, bij de bespreking van de vraag, waarin de *buitenlandse* inflationaire impulsen in concreto hebben bestaan, mede het verschil in loonpeil tussen binnen- en buitenland ter sprake brengt; dit echter in *absolute* zin, en dus niet als een factor, die een *verandering* van de ruilvoet als hierboven bedoeld zou hebben kunnen veroorzaken.)

¹⁷⁾ Inderdaad hebben wij in 1953 inflationaire „zijwind” gehad en heeft de binnenlandse „fietsen” door overhellen in de deflationaire richting tegedrukt gegeven; zie de aanhef van mijn vorige artikel. Hierin ligt opgesloten, dat de binnenlandse deflationaire impulsen niet bedenkelijk zijn, zolang de inflationaire druk uit het buitenland niet vermindert.

Het vraagstuk van de locatie tussen de binnenlandse sectoren onderling.

Met deze vraag keer ik terug tot de probleemstelling van mijn vorige artikel; immers de qualificatie van de overheids- en de fondsen-sector als deflationair geschiedde in het voorafgaande enkel en alleen op grond van het criterium van het Bankverslag, t.w. het waargenomen *liquiditeitsoverschot* in deze sectoren; en het blijft dus de vraag, of deze qualificatie kan standhouden, wanneer wij dit criterium hetzij door het *inkomenoverschot* of door het *financieringsoverschot* — conform de definities van het Centraal Planbureau — zouden vervangen.

Men zou kunnen opmerken, dat deze vraag te laat wordt gesteld; nl. in die zin, dat zij ook reeds bij de beoordeling van het nationale liquiditeitsoverschot ter sprake had moeten worden gebracht. In beginsel is deze tegenwerping juist; in feite liggen de cijfers zowel voor het jaar 1953 als voor 1952 echter zo, dat de drie overschotten, *nationaal* berekend, niet in belangrijke mate van elkaar verschillen, althans niet wat hun orde van grootte betreft. Blijkens de tabellen 27 en 22 van het Bankverslag bedroegen zij nl. voor deze beide jaren:

TABEL D.

Nationale overschotten volgens de drie criteria

(in mln guldens; afgerond op veelvoud van 10 mln)

	1953	(1952)
Liquiditeitsoverschot (excl. Am. Regeringshulp); zie ook tabel A en C.	990	(1.670)
Inkomenoverschot (= saldo lopende rekening van de betalingsbalans).	1.280	(1.870)
Financieringsoverschot excl. Am. Regeringshulp (systeem Nederl. Bank).	1.020	(1.620)
idem inclusief Am. Regeringshulp (systeem Centraal Planbureau).	1.090	(1.880)

Interessant is, dat de op de derde regel van deze tabel vermelde cijfers aan het Bankverslag ontleend konden worden, ofschoon dit officieel het begrip „financieringsoverschot” niet kent; de hier gebruikte tabel no 22 betreffende de betalingsbalans is nl. — in afwijking van de tot dusver besproken monetaire tabellen in engere zin — opgesteld op zodanige wijze, dat onderscheid wordt gemaakt tussen „transacties met een salderingskarakter”¹⁸⁾ en „overige transacties”, welk onderscheid praktisch alleen voor de kapitaalmarkt-posten van belang is; een deel van deze posten (t.w. die, welke geen salderingskarakter hebben) worden namelijk met het saldo van de „lopende rekening” samengeteld, terwijl de overige met de mutaties in de primaire en secundaire liquiditeiten tezamen worden genomen. In beginsel — d.w.z. afgezien van de los van het hier besproken verschil staande wijze van behandeling van de post Amerikaanse Regeringshulp (zie boven blz. 511 sub a) en van enkele andere posten van ondergeschikt quantitatief belang¹⁹⁾ — komt het aldus berekende betalingsbalanssaldo²⁰⁾ vrijwel overeen met hetgeen het C.P.B. het (internationale) *financieringsoverschot* of -tekort noemt; *immers de onderscheiding tussen posten zonder en met salderingskarakter is in wezen dezelfde als die tussen wel en niet „vooraf vaststaande” transacties volgens het indelingsbeginsel van het C.P.B.* Hoewel de uitwerking in details kan verschillen, blijken aldus zowel de Bank als het C.P.B. te zoeken naar een mogelijkheid om de *internationale* kapitaaloverdrachten te splitsen in posten met en zonder „ex ante” karakter; het verschil is echter, dat het C.P.B. vervolgens ditzelfde criterium ook hanteert voor de berekening van analoge overschotten of tekorten *per sector*, terwijl het Bankverslag dit, buiten de cijfers voor het land als geheel, niet doet en zelfs niet poogt te doen.

In beginsel moet het intussen mogelijk zijn om volgens hetzelfde beginsel, dat in tabel 22 voor de internationale cijfers gehanteerd wordt, ook voor de „inter-sector-cijfers” een splitsing te maken tussen posten met en zonder

salderingskarakter, en aldus zowel het financieringsoverschot als het inkomensoverschot of -tekort te berekenen. Het „recept” hiervoor is immers in beginsel duidelijk aan de hand van de boekhoudkundige modellen in mijn vorige artikel (zie blz. 451/2 aldaar); uitgaande van het liquiditeitsoverschot (D) vindt men het *inkomenoverschot* (A - B) door het bedrag D met het totaal van de netto ontvangen vermogensoverdrachten (C) te verminderen²¹⁾, en het *financieringsoverschot* door van dit bedrag D niet het totaal van *alle* vermogensoverdrachten, maar alleen dat van die met een salderingskarakter af te trekken.

Intussen is dit, voor een „outsider” zoals schrijver dezes, in de praktijk gemakkelijker gezegd dan gedaan, ook al bieden de cijfers van het Centraal Planbureau (speciaal de specificatie op blz. 21 van het Centraal Economisch Plan 1954) hiervoor wel enige aanknopingspunten. De uitkomsten, welke ik voor mijzelf met behulp van deze gegevens heb verkregen, bevatten dan ook teveel onzekere punten om ze zonder uitvoerige toelichting op de oorzaken van deze onzekerheden — waartoe mij hier de ruimte ontbreekt — te kunnen afdrucken. Wel is het mij echter mogelijk om nog iets te zeggen over de aard van de verschillen in uitkomst welke hierbij aan het licht komen. In de eerste plaats wat hun orde van grootte betreft: in tegenstelling tot de nationale cijfers, welke bij elk van de drie berekeningswijzen globaal genomen tot gelijke uitkomsten bleken te leiden, gaat het bij de cijfers *per sector* om verschillen, die tot in de honderden miljoenen per jaar lopen! In de tweede plaats wat de richting van de afwijkingen betreft: de financieringsoverschotten van de beide overheidssectoren blijken nl. zeer veel *lager* te liggen dan hun liquiditeitsoverschotten, die van de private sector — met name de fondsen en spaarbanken — daarentegen zeer veel *hoger*. En bij enige nadere beschouwing van de cijfers is het ook volkomen duidelijk, waarin deze grote verschillen vooral hun oorzaak vinden: *nl. in de leningen, welke door de overheidssectoren bij de particuliere sector (de institutionele beleggers daaronder begrepen) worden geplaatst.* In het systeem van het Bankverslag vormen de provenuen van deze leningen nl. een positieve bijdrage tot het liquiditeitsoverschot van de Overheid (die immers via haar emissies de kassen van de private sector „gedraineerd” heeft); in dat van het C.P.B. is daarentegen sprake van een aanvankelijk financieringstekort van de overheidssector tegenover een financieringsoverschot van de private sector, welke „ex-ante”-situatie alleen ex post — nl. door de emissie van leningen met een, speciaal voor de Overheid, „salderend” karakter — wordt overbrugd. *M.a.w., de cijfers van het C.P.B. registreren de spanningen op de markt vóórdat de emissies hebben plaatsgevonden, die van de Bank daarentegen de toestand welke optreedt, nadat deze spanningen door de (geslaagde) emissies min of meer zijn opgeheven.*

Dit resultaat is m.i. veelbetekenend: immers het blijkt dat de uitkomsten per sector, zelfs bij deze indeling in slechts twee sectoren, geheel afhankelijk zijn van de vraag, *of men de leningsactiviteit van de Overheid als een van deze uitgaande autonome impuls, dan wel als een geïnduceerde reactie beschouwt.* De cijfers van de Bank suggereren het eerste, die van het C.P.B. het laatste. Zoals uit mijn vorige artikel bleek, gaat mijn persoonlijke voorkeur — als ik kiezen moet — uit naar het criterium van het C.P.B. Ik kan mij echter voorstellen, dat men

²¹⁾ In het Bankverslag gebeurt iets dergelijks — echter niet volledig — in tabel 48, waar het zgn. „middelenoverschot” wordt berekend.

¹⁸⁾ Meade (zie boven noot 15) noemt dit „accommodating” posten.

¹⁹⁾ Principieel is één van deze posten niet zonder belang, nl. de particuliere kapitaalmarkt-transacties, die in tabel 22 geheel tot de „ex ante”-posten worden gerekend, terwijl het C.P.B. deze onder de „niet vooraf vaststaande” transacties classificeert.

²⁰⁾ Opvallend is, dat dit saldo in tabel 22 alleen als „overschot” of „tekort”, zonder enige verdere qualificatie, wordt aangeduid. Voor de Bank is dit dus blijkbaar het betalingsbalanssaldo „par excellence”; m.i. een reden te meer om het ook elders analoog toe te passen!

voor sommige doeleinden de andere oplossing verkiest. Maar het beste is m.i. een classificatie „met oordeel des onderscheids” naar de *mérites van elk afzonderlijk geval*. Volgt men blindelings het criterium van het liquiditeitsoverschot, dan kan men bij bepaalde financieringsmethoden van de Overheid licht tot uiterst gevaarlijke conclusies komen; zelfs de zgn. „geruisloze financiering”, bekend uit de laatste wereldoorlog, waarbij de Overheid eerst, door haar uitgavenexcedent in de reële sfeer, een grote geldruimte schept, en daarvan dan gebruik maakt voor een emissie-activiteit op de „kapitaal”markt, om vervolgens hetzelfde spel, eventueel ad infinitum, te herhalen, zou dan nl. niet meer inflationair mogen heten! Het komt mij twijfelachtig voor of de President, voor een dergelijke situatie gesteld, deze extreme consequenties van zijn theoretische uitgangspunt zou aandurven.

Uiteindelijke twijfel aan het autonoom-deflationaire karakter van de overheidssector in 1953.

Voor het jaar 1953 heeft een dergelijke situatie zich uiteraard niet voorgedaan. Toch meen ik in het licht van bovenstaande analyse te mogen betwijfelen, of zelfs voor dit jaar het stempel „deflationair” wel met zoveel stelligheid op de activiteit van de overheidssector mag worden gedrukt als dit in het Bankverslag is geschied. Op zijn minst is er m.i. ruimte voor de alternatieve interpretatie,

dat er *in de private sector* — met name bij de fondsen en spaarbanken — een primaire deflationaire situatie is geweest, welke geleid heeft tot een grote geldruimte-exante, die ex post door overheidsleningen is weggedraineerd: dit op zichzelf uiteraard terecht, omdat de grote liquiditeitsmassa, indien zij in handen van de private sector was gebleven, vroeger of later een potentieel *inflatie*-gevaar zou hebben kunnen betekenen. En aldus gezien is er m.i. te meer reden voor de zorg, welke uiteindelijk ook in het verslag van de Bankpresident doorklinkt omtrent de situatie, die sedert het begin van 1954 is ontstaan door het bewust *vermindere*n van deze vermeende „deflatiedruk” van de zijde der Overheid, niet alleen op lenings- maar ook op fiscaal gebied. De accumulatie van liquiditeiten in de particuliere sector blijft immers aanhouden, maar de drainering werkt nu langzamer. Dat ook de Bank zich dit ten volle realiseert, blijkt uit de reeks maatregelen, die onlangs door haar genomen zijn om het gevaar van een overliquiditeit in de private sector, aanstonds en in de toekomst, te beteugelen ²²⁾. Deze materie, hoewel eveneens uitvoerig in het Bankverslag behandeld, behoort echter niet meer tot het onderwerp van dit artikel.

¹⁾s-Gravenhage.

J. G. KOOPMANS.

²²⁾ Zie: „Een nieuwe fase in de actieve geldmarktpolitiek”, door Drs J. C. Brezet in „E.-S.B.” van 24 Februari 1954.

De evolutie sinds 1948 van het financieel statuut der Belgische gemeenten

Het algemeen overzicht van het financieel statuut der Belgische gemeenten, welke wij in twee vorige artikelen ¹⁾ hebben gegeven, zou onvolledig zijn zonder een aanvullende mededeling betreffende, enerzijds, de maatregelen die na de hervorming van 1948 werden getroffen en, anderzijds, de wijzigingen die gedurende de laatste jaren in overweging werden genomen en waarvan een aantal reeds tot wetsontwerpen werd uitgewerkt.

Speciaal fonds der 4 grote steden.

De wet van 1948 was nog niet aangenomen, toen reeds stemmen opgingen die lieten opmerken dat het nieuw statuut geen einde zou stellen aan de financiële moeilijkheden van Antwerpen, Brussel, Gent en Luik. Voor deze 4 steden rijst inderdaad een speciaal vraagstuk op.

Gelegen te midden van omvangrijke agglomeraties van aanpalende gemeenten (Brussel heeft 180.000 inwoners terwijl haar 18 voorsteden 787.000 inwoners tellen), waarvan de economische, sociale en culturele activiteiten zich grotendeels op hun grondgebied samentrekken, dragen deze steden zekere lasten die in ruime mate het zuiver lokaal kader overschrijden. Hun uitgaven dekken niet alleen de behoeften van de plaatselijke bevolking. De aanpalende gemeenten en zelfs, in zekere mate, het overige deel van het land genieten er van.

Daarbij komt nog dat tal van openbare gebouwen, bezet door administratieve diensten van de Staat, vrijgesteld zijn van de grondbelasting, en dus ook van de stedelijke opcentimes, wat voor de stedelijke thesaurie een aanzienlijk verlies vertegenwoordigt.

Wel had de wet van 1948 deze toestand in een zekere mate voorzien en derhalve in de verdelingscriteria van het Fonds der Gemeenten een bepaalde voorrang verleend aan de hoofdstad en de hoofdplaatsen van de provinciën.

De daaruit voortspruitende bronnen van inkomsten bleken echter niet in verhouding te zijn met de omvang van de lasten van regionaal en nationaal karakter gedragen door deze 4 steden, daar deze bovendien, ten gevolge van de inkrimping van het gemeentelijke belastinggebied, moesten afzien van de talrijke inkomsten die ze vroeger genoten dank zij het druk economisch leven hetwelk zich op hun grondgebied ontplooit.

Na een grondig onderzoek door de Raad van Beheer van het Fonds der Gemeenten, alsmede door het Ministerie van Binnenlandse Zaken, werd, door de wet van 26 Juli 1952, een speciaal verdelingsfonds van fr. 400 mln opgericht ten voordele van de 4 grote steden, om hen in staat te stellen in de dekking van hun lasten van regionaal en nationaal belang te voorzien.

Voor het dienstjaar 1953 werd, door de wet van 2 Mei 1953, een gelijkaardig fonds opgericht en hetzelfde bedrag werd ook voorzien in de begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken voor het dienstjaar 1954.

Het eerste fonds werd verdeeld op de volgende wijze:

- 40 pCt naar verhouding van de algemene bestuurslasten;
- 5 pCt naar verhouding van de lasten voor Schone Kunsten;
- 45 pCt naar verhouding van de lasten der schuld;
- 10 pCt naar verhouding van het verlies dat de steden ondergaan wegens de vrijstelling der openbare gebouwen inzake grondbelasting.

¹⁾ Zie „De hervorming in 1948 van de gemeentefinanciën in België” in „E.-S.B.” van 7 April 1954 en „Het nieuw statuut der gemeentefinanciën in België” in „E.-S.B.” van 14 April 1954.

Speciaal Fonds ten voordele van noodlijdende gemeenten.

Artikel 18 van de wet van 24 December 1948 voorzagt ten voordele van de gemeenten die na de hervorming nog in een moeilijke financiële toestand zouden verkeren, een Speciaal Fonds, gestijfd met het aandeel — in het Fonds der Gemeenten — van deze besturen welke niet ten minste 100 opcentimes op de grondbelasting hebben geheven.

Maar, zoals vermeld in de voorgaande bijdragen, hebben praktisch al de gemeenten 100 opcentimes geheven, zeer dikwijls met de enige bedoeling deelachtig te zijn in het Fonds der Gemeenten. Het Speciaal Fonds moest dan ook met uitzonderlijke kredieten gespijsd worden, voort-spruitende uit bepaalde bronnen van inkomsten, die nog aan de gemeenten toekwamen bij toepassing van de vroegere wetgeving, maar die tot dusver niet uitgekeerd waren.

Het globaal bedrag dat aldus in het Speciaal Fonds werd gestort beliep ongeveer fr. 130 mln. Daarop geschieden reeds drie uitkeringen van ongeveer fr. 45 mln en dit volgens zeer bijzondere uitkeringsnormen, uitgerekend met de bedoeling de uitkeringen zo eng mogelijk aan te passen aan de behoeften der deelachtige gemeenten.

Het grootste deel van het bedrag dat in 1952 werd uitbetaald ging naar tijdens de oorlog geteisterde gemeenten, waarvan de begroting van 1951 met een tekort sloot. Het overige deel ging naar niet geteisterde gemeenten waarvan de begroting van 1951 evenmin sluitend was.

De uitkeringen gebeurden naar verhouding van het aandeel der belanghebbende gemeenten in bepaalde tranches van het Fonds der Gemeenten.

Het in 1953 verdeeld bedrag kwam ten goede aan gemeenten die, voor de jaren 1950 tot en met 1952, gemiddeld minstens 400 opcentimes op de grondbelasting hadden geheven. Opdat de gemeente deelachtig zou zijn in dit Fonds moest bovendien de begroting van 1952 sluiten met een tekort van minstens 100 frank per inwoner; de gemeenten waarvan het tekort respectievelijk 400 frank en 1.000 frank per inwoner bereikte, kregen bovendien een speciale toelage.

De verdeling dezer twee bedragen geschiedde naar verhouding van het aandeel der belanghebbende gemeenten in bepaalde tranches van het Fonds der Gemeenten voor 1952.

Het globaal krediet waarover het Speciaal Fonds beschikt zal, in de loop van 1954, geheel uitgeput geraken, na de derde uitkering van circa fr. 45 mln.

De Regering heeft dan ook twee wetsontwerpen aan het Parlement voorgelegd met de bedoeling het Speciaal Fonds te stijven. Het eerste, dat vóór de Parlementsontbinding kon worden aangenomen, beoogt de stijving van het Fonds met een deel van de belastingen op de sommen ingezet naar aanleiding van voetbalprognostieken; het tweede, dat door de ontbinding vervallen is, beoogt de overheveling van een deel van het Fonds der Gemeenten naar het Speciaal Fonds.

De sommen ingezet naar aanleiding van voetbalprognostieken, die voordien konden belast worden door de gemeenten en de provinciën, werden door de wet van 12 Maart 1954 een uitsluitend aan het Rijk voorbehouden belastingobject, maar de Rijksbelasting werd met 9 pCt verhoogd, ten bate van de provinciën en gemeenten.

Deze wet luidt aldus, in beperkte mate, een terugkeer in naar het stelsel dat door de wet van 24 December 1948 werd afgeschaft, doordat de gemeenten en provinciën nu

een „fifty-fifty” aandeel bekomen in de opbrengst van een rijksbelasting.

Dit aandeel zal gestort worden op een nieuw op te richten Speciaal Fonds ten bate der provinciën en op het Speciaal Fonds reeds ingericht door art. 18 van de wet van 24 December 1948, ten bate van de noodlijdende gemeenten.

Er dient te worden opgemerkt dat deze nieuwe middelen zeer beperkt zijn vermits, naar raming van het bestuur der belastingen, de nieuwe wet globaal slechts fr. 35 mln zal opbrengen, waarvan de helft bestemd is voor de gemeenten.

Het ander initiatief van de Regering, waarvan het ontwerp echter door de Kamerontbinding vervallen is, zou een meer doeltreffend gevolg hebben gehad: het beoogde een verandering van de voorwaarden waaraan de gemeenten moeten voldoen om deelachtig te worden in de tranche van het Fonds der Gemeenten die uitgekeerd wordt op grondslag van het bevolkingscijfer. De gemeenten die niet meer dan 300 opcentimes op de grondbelasting heffen, zouden gedeeltelijk moeten afzien van hun aandeel in deze tranche van het Fonds. Het Speciaal Fonds ingericht bij art. 18 zou aldus gestijfd worden met:

30 pCt van het deel der gemeenten die 150 opcentimes en minder heffen;

25 pCt van het deel der gemeenten die 151 tot 225 opcentimes heffen;

12,5 pCt van het deel der gemeenten die 226 tot 300 opcentimes heffen.

Op grondslag van de verdeling voor het dienstjaar 1953, zouden de aldus ingehouden sommen fr. 58 mln belopen.

De bovenvermelde percentages zouden door de Minister van Binnenlandse Zaken, op advies van de Raad van Beheer van het Fonds, kunnen worden gewijzigd, met dien verstande nochtans dat het globaal bedrag der inhoudingen $\frac{1}{30}$ van de tranche, uitgekeerd op grondslag van het bevolkingscijfer, niet zou mogen overschrijden.

Verhoging van de twee verdelingsfondsen.

Begin 1953 was het duidelijk geworden dat de middelen waarover de twee verdelingsfondsen beschikten opvolgende waren om de moeilijkheden van een steeds groeiend aantal gemeenten te verhelpen.

De Raad van Beheer van het Fonds der Gemeenten, evenals trouwens de Bond van Belgische Steden en Gemeenten, bracht daarover verslag uit en stelde voor het Fonds der Gemeenten met 10 pCt en het Fonds voor Openbare Onderstand met 15 pCt te verhogen. Een wetsontwerp in die zin werd neergelegd: het voorzag verhoging van respectievelijk fr. 400 en fr. 150 mln.

Dit voorstel werd door de Senaat verworpen, maar daarentegen werd een wetsontwerp van de Regering aangenomen, strekkende tot een verhoging van het Fonds voor Openbare Onderstand van 5 pCt 's jaars en een verhoging van hetzelfde Fonds, percentsgewijze vastgesteld, in verhouding met de gebeurlijke stijging van de index der rijkswedden.

Tot zover de veranderingen die werkelijk in het stelsel der gemeentelijke financiën werden doorgevoerd.

* *

Het lijkt ons niet van belang ontbloomd ook een kort overzicht te geven van andere voorstellen die strekken tot verdere wijzigingen van het financieel statuut der gemeenten, omdat uit deze voorstellen blijkt dat zekere onvolmaaktheden van het huidig stelsel voor velen thans zeer duidelijk zijn geworden.

Reeds in Mei 1953 werd bij de Senaat een wetsontwerp neergelegd dat de wijziging beoogde van de zgn. subjectieve verdelingscriteria van het Fonds der Gemeenten: de tranches die steunen op de werkelijke uitgaven van de gemeenten, dit zijn de tranches groot 20 en 12,5 pCt verdeeld naar verhouding van de lasten van het openbaar onderwijs en van de gemeentelijke schuld.

De voorstanders van dit wetsontwerp zijn van oordeel dat uitkeringen, die op hogergenoemde criteria steunen, deze gemeenten bevoordelen welke het meest uitgeven, ten nadele van die welke een zuinig bestuur nastreven. Onder andere beweren zij dat sommige gemeenten veel hogere bedragen bekomen dan andere lokaliteiten met ongeveer hetzelfde bevolkingscijfer, en dit alleen omdat hun uitgaven belangrijker zijn.

Twee zgn. objectieve criteria werden dan ook voorgesteld:

— het bedrag van het Fonds dat principieel bestemd is voor de dekking van de lasten van het openbaar onderwijs zou verdeeld worden als volgt: $\frac{12}{100}$ naar verhouding van het aantal schoolgaande kinderen en $\frac{8}{100}$ naar verhouding van het aantal klassen;

— de 12,5 pCt die verdeeld wordt naar verhouding van de lasten der gemeentelijke schuld zou voortaan verdeeld worden naar verhouding van het aantal personeelsleden.

Omstreeks hetzelfde tijdstip werd een ander wetsontwerp neergelegd door Kamerleden die van oordeel waren dat het principe van de wet van 28 December 1948 fundamenteel slecht is. Laatstgenoemde wet heeft, naar deze Kamerleden menen, een interdependentie ingevoerd tussen de inkomsten van de ene gemeente en de uitgaven van de andere. Zij stimuleert tot uitgaven; het zal nooit mogelijk zijn voor de verdeling uitkeringscriteria te vinden die zich op objectieve wijze aan de behoeften zullen aanpassen en ten slotte zal de wet op de duur de gemeentelijke autonomie ten gronde richten, vermits een te aanzienlijk deel van de gemeentelijke inkomsten aan de verantwoordelijkheid van de gemeentelijke beheerders ontsnapt.

Het voorstel beoogt het uitkeren van jaarlijkse toelagen berekend om een door de Minister van Binnenlandse Zaken vastgelegd personeelskader te bezoldigen, nadat de gemeenten eerst in verscheidene categorieën zouden zijn ingedeeld. Deze toelagen zouden aan de gemeenten worden gestort, ongeacht of het voorziene kader al dan niet is volgezet.

De gemeenten die minder personeel gebruiken zouden aldus hun zuinigheid beloond zien en deze welke er méér

tewerk stellen, zouden de bijkomende uitgaven met eigen middelen moeten bestrijden.

Deze „weddentoelage” zou regelmatig aangepast worden aan de index der Rijksbezoldigingen.

De andere uitgaven van de gemeenten, zoals onderhoud van patrimonium, eredienst, onderwijs, landbouw enz. dienen met gemeentelijke belastinginkomsten te worden gedekt.

Volgens de voorstanders van het wetsontwerp zijn het deze uitgaven welke door de bevolking het best kunnen worden geapprecieerd, en die dan ook meer in het bijzonder de verantwoordelijkheid der gemeentebeheerders oproepen.

Het door dit wetsontwerp voorziene belastinggebied kan als volgt worden omlijnd: gans de grondbelasting zou aan de gemeenten toegewezen worden daar de lasten voor wegen, verlichting enz. in een nogal vaste verhouding staan tot de oppervlakte en de kadastrale waarde van de onroerende goederen.

Om te vermijden dat alleen de eigenaars van onroerende goederen door de gemeenten zouden worden belast, en mede om de fiskale autonomie van de plaatselijke besturen uit te breiden, wordt voorzien dat, onder bepaalde omstandigheden, ook een kleine belasting op het bedrijfsinkomen zou worden ingevoerd.

* * *

Uit het parlementair werk op het gebied der gemeentelijke financiën blijkt aldus dat een deel van de openbare mening de onvolmaaktheden van het huidig financieel statuut der gemeenten goed heeft begrepen.

Zelfs in de jongste regeringsverklaring werd gewag gemaakt van de noodzakelijkheid de verdelingsfondsen te verhogen en er de uitkeringscriteria van te wijzigen. Van een verklaring van een nieuwe regering kan men natuurlijk geen technische bijzonderheden verwachten, maar men mag hopen dat de beoogde hervorming eveneens een zekere terugkeer tot de fiskale autonomie der gemeenten zal nastreven.

Het is talrijke waarnemers van het gemeentelijk leven opgevallen dat de inkrimping van het belastinggebied der gemeenten na 5 jaar reeds een zekere verzwakking van de verantwoordelijkheidsgeest van sommige gemeentebestuurders heeft medegebracht.

Moest een dergelijk verschijnsel zich accentueren dan zou dit voor de normale werking van de democratie op het gemeentelijk gebied niet te overziene gevolgen hebben.

Brussel.

M. VAN AUDENHOVE.

De afnemning van het vrouwenoverschot in Nederland

Inleiding.

In een artikel in „The Economist” van 13 Februari 1954 lazen wij het volgende:

„It ¹⁾ shows that the proportion of women who find a husband is higher than before the war. This is clearly because there is no longer any surplus of women at any age under 40. The boy babies who once died more readily than girls have for a long time now been saved by better medical care and the excess of $1\frac{1}{4}$ million women in England and Wales therefore begins at middle age.”

Naar aanleiding van deze interessante mededeling leek het ons nuttig na te gaan hoe de situatie ten deze in

¹⁾ Namelijk de cijferopstelling van de „Registrar General's Statistical Review of England and Wales” over de periode 1946 tot 1950.

Nederland ligt en in de toekomst zich vermoedelijk zal ontwikkelen. Daartoe werd een overzicht samengesteld van het verloop van de mannelijke en vrouwelijke bevolking sinds 1829. Voor 1960, 1970 en 1980 werden cijfers gebruikt van de prognose van de bevolking, die in 1951 door het C.B.S. is gemaakt.

Algemene oriëntering.

Volgens deze cijfers, opgenomen in tabel 1, blijkt het vrouwenoverschot dat in 1829 nog 2,2 pCt van de totale bevolking bedroeg, vrij regelmatig te zijn afgenomen. In 1950 beliep dit overschot nog slechts 0,3 pCt van de totale bevolking. Voor 1980 kan er, wanneer wordt afgezien van buitenlandse migratie, zelfs een vrouwen-

tekort van 1,0 pCt worden verwacht. Bij een emigratie van 30.000 personen per jaar belooft dit tekort naar raming 0,3 pCt. In dit laatste geval is het vrouwenoverschot blijkbaar belangrijk minder, ongetwijfeld als gevolg van het feit, dat uit de leeftijdsgroepen, waarin zich een jongensoverschot voordoet, meer personen van het mannelijk dan van het vrouwelijk geslacht emigreren.

Nog duidelijker spreken deze verschillen aan wanneer voor elk jaar het aantal vrouwen per 1.000 mannen wordt bepaald. Tabel 1 doet zien, dat in 1829 1.045 vrouwen op 1.000 mannen voorkwamen; in 1980 zal dit aantal 981 bedragen. De opwaartse knik sinds 1939 wordt veroorzaakt door de grotere mannensterfte in de oorlog. Laat men de buitenlandse migratie in de jaren 1947 t/m 1952 buiten beschouwing dan zou het aantal vrouwen per 1.000 mannen in 1952 blijkens berekeningen, naar aanleiding van ons verzoek door het C.B.S. uitgevoerd, 1.004 hebben bedragen.

TABEL 1.

*Vrouwenoverschot in de bevolking van Nederland,
1829 - 1980*

Jaar	Bevolking			Vrouwenoverschot (+), resp. -tekort (-) × 1.000	Idem in pCt van totale bevolking	Aantal vrouwen per 1.000 mannen
	Mannen × 1.000	Vrouwen × 1.000	Totaal × 1.000			
1829.....	1.278	1.335	2.613	+ 57	+ 2,2	1.045
1839.....	1.401	1.460	2.861	+ 59	+ 2,1	1.042
1849.....	1.499	1.558	3.057	+ 59	+ 1,9	1.040
1859.....	1.629	1.680	3.309	+ 51	+ 1,5	1.031
1869.....	1.764	1.815	3.580	+ 51	+ 1,4	1.029
1879.....	1.983	2.030	4.013	+ 47	+ 1,2	1.023
1889.....	2.228	2.283	4.511	+ 55	+ 1,2	1.024
1899.....	2.521	2.584	5.104	+ 63	+ 1,2	1.025
1909.....	2.899	2.959	5.858	+ 60	+ 1,0	1.021
1920.....	3.410	3.455	6.865	+ 45	+ 0,7	1.013
1930.....	3.943	3.993	7.936	+ 50	+ 0,6	1.013
1939.....	4.408	4.426	8.834	+ 18	+ 0,2	1.004
1946.....	4.748	4.794	9.543	+ 46	+ 0,5a)	1.010
1947.....	4.838	4.878	9.716	+ 40	+ 0,4a)	1.008
1948.....	4.926	4.959	9.884	+ 33	+ 0,3	1.007
1949.....	4.998	5.029	10.027	+ 31	+ 0,3	1.006
1950.....	5.084	5.117	10.200	+ 33	+ 0,3	1.006
1951.....	5.146	5.183	10.328	+ 37	+ 0,4	1.007
1952.....	5.134	5.238	10.436	+ 40	+ 0,4	1.008
1960b)....	5.634	5.618	11.252	- 16	- 0,1	997
1970b)....	6.249	6.185	12.434	- 64	- 0,5	990
1980b)....	6.972	6.840	13.812	- 132	- 1,0	981

a) Stijging, vnl. in de leeftijdsgroepen boven 34 jaar, als gevolg van grotere mannensterfte in de oorlogsjaren.

b) Zonder buitenlandse migratie. Maximumraming uit „Berekeningen omtrent de toekomstige loop der Nederlandse bevolking” van het C.B.S. (1951). Deze maximumraming werd vermeld, omdat sinds de publicatie van deze gegevens is gebleken, dat de werkelijke totale bevolking daarmee het best overeenkwam.

De prognose voor 1960 en volgende decennia is gebaseerd op een maximale raming van de huwelijksvruchtbaarheid, een maximale raming van de aantallen gehuwde vrouwen en constante sterftetekansen op basis van de meest recente sterftetafel. Het aantal jongensgeboorten op 100 meisjesgeboorten is daarbij gesteld op 106. De laatste veronderstelling, welke is gebaseerd op historische gegevens, die sinds vele tientallen van jaren van deze veronderstelling nauwelijks verschilden, doet de vraag rijzen wat er de oorzaak van kan zijn dat tot nu toe steeds een vrouwenoverschot in de bevolking heeft bestaan. Het antwoord hierop is, dat de sterftetekansen van jongens in vergelijking met meisjes steeds ongunstiger zijn geweest.

Ofschoon de sterftetekansen van mannen nog steeds groter zijn dan die van vrouwen is de verklaring van een regelmatig afnemend vrouwenoverschot in het verleden te zien in een afneming van dit verschil. Dit verschil blijkt thans reeds zo gering, dat de prognose voor 1960 — ondanks aangenomen constante sterfte — reeds een vrouwentekort aanwijst. Dit tekort zal maximaal zijn, als de generaties die aan ongunstiger sterftetekansen zijn blootgesteld, uit de bevolking zullen zijn verdwenen.

Cijfers naar leeftijdsgroepen.

Geeft de bovenvermelde bevolkingsontwikkeling op zich al reden om speciale aandacht te vragen voor de te verwachten daling van het aanbod van arbeid voor specifiek vrouwelijke beroepen in de toekomst — men denke bijv. aan verpleegsters en aan bedrijfstakingen, die thans reeds bij het aantrekken van vrouwelijk personeel zekere weerstanden hebben te overwinnen — nog meer dringt zich deze conclusie op wanneer het overschot naar leeftijdsgroepen wordt gezien. Zoals uit tabel 2, waarin een vergelijking is gemaakt tussen de situatie in 1920 en 1947, blijkt, steunt het vrouwenoverschot in 1947 voor het grootste gedeelte op de situatie in de hogere leeftijdsgroepen. Het vrouwentekort in de lagere leeftijdsgroepen (t/m 19 jaar) blijkt sinds 1920 zeer sterk te zijn toegenomen. Dit feit doet reeds verwachten, dat in de nabije toekomst het aanbod van vrouwelijke arbeidskrachten relatief zal afnemen.

Teneinde hieromtrent enig inzicht te verschaffen wordt in tabel 3 de meest waarschijnlijke bevolkingsgrootte in 1980 naar leeftijdsgroepen vermeld, zowel in de veronderstelling, dat geen emigratie plaatsvindt als in het geval van een emigratie van gemiddeld 30.000 personen per jaar, zulks bij eenzelfde structuur van de buitenlandse migratie als in de jaren 1948 en 1949 gemiddeld werd geconstateerd.

Uit deze tabel blijkt dat, wanneer geen buitenlandse migratie plaatsvindt, het vrouwentekort zich zal voordoen in alle leeftijdsgroepen beneden 65 jaar. Het tekort in de productieve leeftijd, dus in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar, blijkt 118.000 vrouwen te bedragen, in de leeftijden waarin de meeste huwelijken worden gesloten (20 t/m 34 jaar) 73.000 vrouwen. Bij een emigratie van 30.000 personen per jaar treedt een overschot op bij vrouwen in de leeftijdsgroep van 35 jaar en hoger. Wat in dit geval het overschot in de leeftijdsgroep 35 t/m 64 jaar betreft, kan blijkens verdere analyse worden gezegd, dat de leeftijdsgroep 35 t/m 44 jaar een tekort aangeeft van 6.000 vrouwen, die van 45 t/m 54 jaar een overschot van 6.000, terwijl de leeftijdsgroep 55 t/m 64 jaar een overschot van 38.000 vrouwen oplevert.

Betekenis voor de arbeidsmarkt.

Om een indruk te verkrijgen van de consequenties van de wijziging van een vrouwenoverschot in de productieve leeftijd thans in een vrouwentekort in de toekomst voor de arbeidsmarkt voor vrouwen, zij allereerst dit geconstateerd: het overschot van de 15 t/m 64-jarigen in 1947 bedroeg blijkens tabel 2 rond 73.000, terwijl in 1980 blijkens tabel 3 een tekort zal ontstaan van 118.000 vrouwen wanneer geen emigratie plaatsvindt. Een tekort van 30.000 vrouwen treedt op bij een emigratie van 30.000 personen per jaar, een tekort echter in de leeftijdsgroepen 15 t/m 54 jaar van 68.000 vrouwen.

Na deze constatering volgt thans een korte analyse van deze markt in 1947 wat de ongehuwde vrouwen boven 24 jaar betreft, aangezien de werkenden in dit jaar voor een groot deel uit het vrouwenoverschot zijn gerecrueteerd.

Het totale aantal vrouwelijke beroepsbeoefenaren bedroeg in 1947 volgens de beroepstelling 944.000, waarvan 925.000 werkenden. Van deze laatsten waren er 672.000 ongehuwd, 252.000 gehuwd of gehuwd geweest (incl. gescheiden). Van de gehuwden werkten er ruim 150.000, voornamelijk in het bedrijf van de man, in de landbouw en in de detailhandel.

TABEL 2.

Vrouwenoverschot naar leeftijdsgroepen in 1920 en in 1947

Leeftijdsgroepen	1920					1947				
	Mannen × 1.000	Vrouwen × 1.000	Totaal × 1.000	Vrouwen- overschot (+), resp. tekort (-) × 1.000	Aantal vrouwen per 1.000 mannen,	Mannen × 1.000	Vrouwen × 1.000	Totaal × 1.000	Vrouwen- overschot (+), resp. tekort (-) × 1.000	Aantal vrouwen per 1.000 mannen
t/m 14 jaar	1.135	1.103	2.238	— 32	972	1.430	1.363	2.793	— 67	953
15 " 19 "	341	334	675	— 7	979	419	403	822	— 16	962
20 " 24 "	298	301	599	+ 3	1.010	402	398	800	— 4	990
25 " 34 "	496	513	1.009	+ 17	1.034	713	728	1.441	+ 15	1.021
35 " 64 "	951	989	1.940	+ 38	1.040	1.527	1.605	3.132	+ 78	1.051
65 jaar en ouder	189	215	404	+ 26	1.138	347	380	727	+ 33	1.095
Totaal	3.410	3.455	6.865	+ 45	1.013	4.838	4.877	9.715	+ 39	1.008

TABEL 3.

Vrouwenoverschot in 1980 naar leeftijdsgroepen

Leeftijdsgroepen	Zonder buitenlandse migratie					Bij emigratie van 30.000 personen per jaar				
	Mannen × 1.000	Vrouwen × 1.000	Totaal × 1.000	Vrouwen- overschot (+), resp. tekort (-) × 1.000	Aantal vrouwen per 1.000 mannen	Mannen × 1.000	Vrouwen × 1.000	Totaal × 1.000	Vrouwen- overschot (+), resp. tekort (-) × 1.000	Aantal vrouwen per 1.000 mannen
t/m 14 jaar	1.897	1.801	3.698	— 96	949	1.719	1.633	3.352	— 86	950
15 " 19 "	535	509	1.044	— 26	951	483	462	945	— 21	957
20 " 24 "	512	488	1.000	— 24	953	462	445	907	— 17	963
25 " 34 "	1.099	1.050	2.149	— 49	955	999	969	1.968	— 30	969
35 " 64 "	2.244	2.225	4.469	— 19	992	2.000	2.038	4.038	+ 38	1.019
65 jaar en ouder	685	767	1.452	+ 82	1.120	659	742	1.401	+ 83	1.126
Totaal	6.972	6.840	13.812	— 132	981	6.322	6.289	12.611	— 33	995

De leeftijdsverdeling van de vrouwelijke beroepsbevolking in 1947 blijkt uit tabel 4.

TABEL 4.

Vrouwelijke beroepsbeoefenaren in 1947 naar leeftijdsgroepen

Leeftijd	Aantal
14 t/m 20 jaar	282.000
21 " 24 " "	156.000
25 " 39 " "	251.000
40 " 49 " "	124.000
50 " 64 " "	108.000
65 jaar en ouder	23.000
Totaal	944.000

Als we er van uitgaan dat de vrouwelijke beroepsbevolking beneden 25 jaar in het algemeen ongehuwd is, dan leveren de leeftijdsgroepen boven 24 jaar rond 254.000 ongehuwde en nimmer gehuwd geweest zijnde vrouwelijke beroepsbeoefenaren, zoals uit het volgende overzicht blijkt.

	Totaal	waarvan tijdelijk niet werkend
Aantal vrouwelijke beroepsbeoefenaren	944.000	19.000
Af: aantal gehuwde of gehuwd geweest zijnde (incl. gescheiden) werkende vrouwen	252.000	—
Ongehuwde, nimmer gehuwd geweest zijnde, vrouwelijke beroepsbeoefenaren	692.000	19.000
Af: 14- t/m 24-jarigen	438.000	10.000
Ongehuwde, nimmer gehuwd geweest zijnde, vrouwelijke beroepsbeoefenaren van 25 jaar en ouder	254.000	9.000

Aangezien de beroepsbevolking boven 64 jaar 23.000 vrouwen telt, kan worden gesteld dat het uit tabel 2 blijvende vrouwenoverschot van 93.000 personen in de leeftijden van 25 t/m 64 jaar in 1947 ruim 40 pCt van de gehele vrouwelijke ongehuwde beroepsbevolking in deze leeftijden leverde. Als in de toekomst dit vrouwenoverschot nagenoeg wegvalt of zelfs, in het geval dat geen buitenlandse migratie plaatsvindt, overgaat in een tekort van 68.000, dan betekent dit, al het overige gelijkblijvend, een belangrijke achteruitgang van het aanbod van vrouwelijke arbeidskrachten in de beroepen, waarin deze vrouwen thans werken.

Blijkens de analyse, welke schattenderwijs moest plaatsvinden, werkt 25 pCt van deze vrouwen als huis-

personeel, bijna 20 pCt als arbeidster in de industrie, 15 pCt in het onderwijs, 12 pCt als verpleegster, 10 pCt als administratief personeel, de rest in overheidsdienst, in de winkel, het restaurantbedrijf e.d. Opgemerkt zij nog, dat een deel van deze vrouwen functies vervult, waarin zij naar veler opvatting moeilijk kunnen worden gemist (huishoudelijk personeel, maatschappelijke werkers, verpleegsters, onderwijskrachten e.d.).

Het bovenvermelde tekort zal nog worden geaccentueerd door een toeneming van het vrouwentekort in de leeftijden van 14 t/m 24 jaar, terwijl bovendien bij de op den duur zeker te verwachten verlenging van de leerplichtige leeftijd ook het aanbod van ongehuwde vrouwelijke arbeidskrachten uit de leeftijdsgroep 14 tot 16 à 17 jaar relatief sterk zal verminderen.

Verdere studie gewenst.

De bedoeling van dit artikel is slechts geweest de aandacht op de toekomstige ontwikkeling van het vrouwen-tekort te vestigen; niet meer dan dat. Of hier van een probleem in de toekomst sprake zal zijn, zal van vele factoren afhangen, zoals: de bereidheid van de gehuwde vrouw en het thans niet werkende deel der ongehuwde vrouwen om in het arbeidsproces te treden, het verloop van de emigratie en de toekomstige samenstelling van deze emigranten naar geslacht en leeftijd, mogelijkheid van aantrekking van vrouwelijke arbeidskrachten uit het buitenland, de mogelijke vergroting van de huwelijksvruchtbaarheid door de verlaging van de huwelijksleeftijd der vrouwen enz. Een diepergaande studie lijkt echter zeer gewenst. Dat daarbij nog andere economische en zeker ook niet-economische problemen²⁾ kunnen worden gezien naast het hier vooral in oenschouwen genomen aspect van de arbeidsmarkt, is duidelijk.

¹⁾s-Gravenhage.

Ed. v. CLEEFF.
A. I. V. MASSIZO.

²⁾ Voor de biologische achtergronden van het jongensoverschot bij de geboorte zie men o.a. een artikel van Dr A. Th. Mertens in „Katholieke Gezondheidszorg”, Maandblad van de Nationale Federatie van het Wit-Gele Kruis, 21ste jaargang, no 11, November 1952.

BEDRIJFSECONOMISCHE NOTITIES

De reorganisatie van de Bank voor Onroerende Zaken

Wanneer men nagaat, in welke perioden veel reorganisaties van n.v.'s plaatsvinden, constateert men, dat zulks vnl. het geval is in tijden, dat een depressie achter de rug is, en de conjunctuur zich weer enige tijd in opwaartse richting beweegt. Verwonderlijk is dit niet. Een reorganisatie heeft nl. gewoonlijk niet in de eerste plaats ten doel, een door verliezen ontsierde balans een schoonheidskuur te doen ondergaan door het wegboeken van een verliessaldo en het in overeenstemming brengen van te hoge boekwaarden van machines, voorraden enz. met de werkelijkheid. Meestal is het doel van meer praktische aard. Wanneer het conjunctuurherstel na een depressie een aanmerkelijke omvang heeft verkregen, wordt de kapitaalbehoefte der ondernemingen in het algemeen groter, hetgeen vaak tot de noodzaak van emitteren leidt. Voor n.v.'s met uit de depressie resterende verliezen is de weg hiertoe echter alleen vrij, wanneer te voren door een reorganisatie de balans gesaneerd is.

De eigenlijke inhoud van een reorganisatie bestaat in vele gevallen uit een reductie van de nominale waarde van aandelen of zelfs ook van schulden (o.a. obligaties), waardoor afboekingen op verliessaldo en activa mogelijk worden. In de tweede plaats vindt bij reorganisaties ook vaak deklassing plaats, bijv. doordat obligaties in aandelen, preferente aandelen in gewone, en gewone aandelen in enigerlei vorm van winstbewijzen worden omgezet.

De reorganisatie van de Bank voor Onroerende Zaken, met de plannen waarvoor de obligatiehouders en aandeelhouders dezer instelling zich 25 en 26 Juni jl. in grote meerderheid accoord verklaarden, vertoont van het bovengeschetste algemene beeld nogal enige afwijkingen, die bespreking verdienen.

In de eerste plaats betreffen deze reeds het tijdstip, medio 1954, gelegen in een hoogconjunctuur, die nu al jaren lang aanhoudt. Inderdaad gaat het hier niet om een onderneming, die door algemene conjuncturele oorzaken verliezen leed en thans de weg naar kapitaalopneming wil effenen. Zeer specifieke factoren waren hier zowel bij het ontstaan van de verliezen als bij de wenselijkheid van reorganisatie werkzaam.

Een eerste aanwijzing hiervoor geven reeds de volgende balanscijfers:

Balans per 31 December 1953

	× f 1 mln		× f 1 mln
Onroerend goed	16,8	Aandelenkapitaal	2,8
Deelnemingen en vorderingen		Obligatieleningen	22,5
daarop	2,2	Hypotheekleningen	8,0
Vorderingen	2,4	Diverse crediteuren	5,2
Kas en bank	0,5	Achterstallige intrest van obligatieleningen	9,1
Andere activa	0,3		
Verliessaldo	25,4		
	47,6		47,6

Direct valt op, dat hier wel in zeer overwegende mate met vreemd kapitaal werd gefinancierd. De gevolgen hiervan bleven niet uit, toen de bedrijfsuitoefening in en na de oorlog op grote moeilijkheden stuitte. De onderneming liep ten gevolge van het vele vreemde kapitaal toen vast, zowel t.a.v. haar rentabiliteit (de vaste lasten werden niet meer verdiend), haar liquiditeit (rente en aflossingen konden niet meer gefinancierd worden) als haar solvabiliteit (niet alleen het gehele eigen kapitaal, maar ook een deel van het vreemde kapitaal ging verloren).

Van het op de balans voorkomende verliessaldo ad

f 25,4 mln was f 9,1 mln rechtstreeks toe te schrijven aan de sinds 1944 niet meer betaalde intrest op de obligatieleningen. Nagenoeg de gehele rest van het opgelopen verlies ontstond, toen in 1953 op het onroerend goed van de onderneming na taxatie f 10,6 mln en op haar deelnemingen en vorderingen (grotendeels onroerend-goedmaatschappijen betreffende) f 5,3 mln extra moest worden afgeschreven. Deze herwaarderingsverliezen hielden voor een zeer groot deel verband met onbebouwd onroerend goed (van bovengenoemde f 10,6 mln bijv. f 7,2 mln). In belangrijke mate hadden ook deze verliezen echter het karakter van renteverlies. Tot 1950 werd nl. het systeem gevolgd, de aankooprijzen van het onbebouwde onroerend goed elk jaar met een rentebedrag te verhogen ter berekening van de boekwaarde.

Het bezit aan onbebouwd terrein heeft bij de moeilijkheden der B.O.Z. een belangrijke rol gespeeld. Op een gepubliceerd balanstotaal van f 34,3 mln per ult. 1939 kwam het totale onroerende goed voor met slechts f 0,6 mln; volgens de balans per ult. 1950, met een totale telling van f 44,5 mln, bedroeg het onroerende goed f 26,1 mln, waarvan f 17,0 mln onbebouwd. Al geeft eerstgenoemde balans geen juist beeld van het *indirecte* bezit aan onroerend goed (naar later bleek had de B.O.Z. meer dan 60 dochtermaatschappijen, die onroerend goed bezaten; in 1950 werden de meeste hiervan geliquideerd), zeker is, dat gedurende de oorlog veel onbebouwd onroerend goed werd bijgekocht, waarschijnlijk tegen hoge prijzen. Het motief hierbij was, zich zoveel mogelijk te vrijwaren tegen oorlogsverwoestingen en tegenroof door de bezetter. Toen deze motieven na de oorlog kwamen te vervallen, bleek de normale doorstroming van dit actief door verhandeling — die vóór de oorlog zeer tot de winst had bijgedragen — niet mogelijk. Tal van overheidsmaatregelen als prijsbeheersing, bouwverboden, onteigeningen tegen zeer lage prijzen, gooiden hierbij roet in het eten.

Een uitweg uit deze moeilijkheden kon eigenlijk alleen worden verkregen door onbebouwd in bebouwd onroerend goed om te zetten, dat èn wat verkoopmogelijkheid èn wat rendement betrof veel gunstiger perspectieven bood. De omstandigheid, dat hiervoor veel nieuw kapitaal nodig was, dat door de B.O.Z. uiteraard noch in de vorm van aandelen noch in die van obligaties kon worden verkregen, vormde hierbij echter een ernstige handicap. Het opnemen van geld op hypotheek bracht enige uitkomst. Op bovenstaande balans per ult. 1953 was op deze wijze f 8 mln geleend, tegen op ult. 1946 f 2,6 mln. Deze politiek had wel succes; per ult. 1953 was ongeveer de helft van het op de balans voorkomende onroerend goed bebouwd.

Zoals uit het bovenstaande volgt was het opnemen van nieuw kapitaal niet het voorwerp van dringendste zorg, dat een reorganisatie wenselijk maakte. Het voornaamste doel hiervan lag elders. Doordat de rente en aflossingen op de obligatieleningen niet betaald konden worden, hing een faillissementsaanvraag als een zwaard van Damocles boven de onderneming. Een faillissement zou een geforceerde liquidatie van het onroerend goed hebben meegebracht, waardoor de verkoopopbrengst daarvan extra laag zou zijn geworden. Dat dit gevaar kon worden afgewend, was voor een belangrijk deel te danken aan het feit, dat een zeer groot gedeelte der obligaties tegen afgifte van certificaten werd ingeleverd bij een daartoe in het leven geroepen „Vereniging tot Behartiging der Belangen van Houders van Obligatiën ten laste van de B.O.Z.”, welke vereniging haar medewerking verleende aan een geleidelijke afwikkeling van zaken.

De situatie, dat de obligatiehouders geen rente en aflossingen ontvingen, kon uiteraard niet ten eeuwigen dage worden gecontinueerd. Met het indienen van een reorganisatieplan werd echter terecht gewacht, tot de inkomsten uit en de verkoopopbrengsten van het onroerend goed zodanig zouden zijn verbeterd, dat aan obligatiehouders werkelijk betalingen konden geschieden. Aan het begin van dit jaar werden de vooruitzichten zodanig geoordeeld, dat een dergelijk voorstel zin had.

Nu kwamen de modaliteiten van de reorganisatie aan de orde. Uitgangspunt was, dat op grond van de in bovenvermelde balans verwerkte taxaties, de waarde der obligaties — waarop ruim 40 pCt rente achterstallig was — niet meer dan 40 pCt bedroeg, terwijl de aandelen waardeloos waren. O.i. terecht werd hierin echter geen aanleiding gevonden om zonder meer de aandelen te laten vervallen en de obligaties tot 40 pCt af te stempelen.

In de eerste plaats is het niet uitgesloten, dat de sterke overheidsdiscriminatie ten koste van het onroerend goed, die oorzaak was dat na de oorlog de „eigenaren” daarvan steeds in het hoekje zaten waar de slagen vielen, in de toekomst enigszins zal worden verzacht; symptomen hiervan zijn reeds aanwezig.

In de tweede plaats was het voor particuliere obligatiehouders (d.w.z. degenen, wier obligaties B.O.Z. niet deel uitmaken van een bedrijfsvermogen) fiscaal uitermate ongunstig, eerst hun stukken te zien afstempelen tot 40 pCt en vervolgens inkomstenbelasting te betalen over alle betalingen, die zij daarop onder de naam rente zouden ontvangen, betalingen die voor hen in wezen een restitutie van de aanvankelijk verloren hoofdsom vormden.

Zoals gezegd, werd bij het reorganisatieplan de klassieke weg niet bewandeld; de inhoud van dit plan was nl. in hoofdzaak als volgt (evenals in het bovenstaande beperken wij ons hier tot de B.O.Z. zelf en laten haar „subbanken” buiten beschouwing):

Aandelen: elk aandeel van f 1.000 wordt omgewisseld in één winstbewijs B.
Obligaties: elke obligatie van f 1.000 wordt omgezet in een renteloos schuldbewijs van f 1.000; voor de achterstallige rente (ca f 400 bij 4 pCt resp. f 500 bij 5 pCt obligaties) worden per obligatie uitgereikt één aandeel van f 100 plus één winstbewijs AA resp. AB (resp. voor 4 pCt en 5 pCt obligaties).
 Op de winstbewijzen AA, AB en B zal ten hoogste resp. f 300, f 400 en f 1.000 worden uitgekeerd.

Het is nu de bedoeling, de eerstkomende jaren allereerst betalingen te verrichten in de vorm van aflossingen op deze renteloze schuldbewijzen, waarschijnlijk in de vorm van een tender. Voor de ontvangers liggen deze betalingen in de vermogenssfeer, m.a.w. zij zijn niet aan inkomstenbelasting onderworpen. Uit aanwezige liquide middelen zal in 1954 voor deze aflossing ten minste f 400.000, en de daarop volgende 5 jaar f 200.000 worden besteed.

De nieuwe winstverdeling luidt in grote trekken aldus, dat na nodig geachte afschrijvingen en reserveringen eerst de winstbewijzen AA en AB 10 pCt van de winst krijgen, vervolgens de aandeelhouders 4 pCt primair dividend, terwijl van het restant 15 pCt aan winstbewijzen B, 15 pCt aan tantiëmist en 70 pCt naar de aandeelhouders gaat.

De winstverdeling is echter in dit geval van geringer betekenis dan bij een reorganisatie van het traditionele type. Van winst zal krachtens de nieuwe statuten nl. slechts sprake zijn na algehele delging van de amortisatierekening (welke voorstelt het verschil tussen de passiefzijde van de balans en de huidige boekwaarde der activa). Voorts zal op het ogenblik, dat evenwicht zou zijn ontstaan tussen de waarde der activa en alle passiva, inclusief het geplaatste aandelenkapitaal, aan de thans renteloze schuldbewijzen, een rentegevend karakter kunnen worden

verleend, waardoor het tijdstip van het behalen van statutaire winst nog verder zal worden verschoven.

Wanneer men het bovenstaande overziet, krijgt men de indruk, dat bij deze reorganisatie aan gerechtvaardigde verlangens van obligatiehouders op originele wijze is voldaan. Zowel ten gevolge van de vóór de oorlog gekozen financieringsvorm, als van de speciale moeilijkheden, die deze n.v. ondervond, zijn de obligatiehouders sinds lang de feitelijke risicodragende kapitaalverschaffers in deze onderneming. Nochtans is het niet onwaarschijnlijk dat, dank zij de thans gekozen reorganisatiemethode, uiteindelijk toch een groot deel van de hoofdsom van het door deze groep kapitaalverschaffers in de onderneming geïnvesteerde nominale kapitaal behouden zal kunnen blijven.

Rotterdam.

J. C. BREZET.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Per 22 Juni jl. werden de verplichte kasreserves der banken door De Nederlandsche Bank wederom met 1 pCt verhoogd, zodat zij thans 8 pCt bedragen. Bij het ingaan van dit systeem, op 22 Maart 1954, werd dit percentage op 5 gesteld, waarna het in overeenstemming met de plannen tot dusverre elke maand met 1 pCt werd verhoogd. Naar indertijd officieel werd aangekondigd, ligt het in de bedoeling hiermede voort te gaan, tot 10 pCt van de aan de banken toevertrouwde middelen op deze wijze zal zijn geblokkeerd.

Terecht hebben deze verhogingen in de financiële wereld weinig beroering verwekt. De credietverlening van de banken aan het bedrijfsleven, die nog steeds relatief weinig omvangrijk is, wordt er niet door beïnvloed. De belegging in nieuw bij de Agent gekocht schatkistpapier, tot voor enkele jaren de sluitpost bij liquiditeitswisselingen der banken, kan doordat de Agent reeds maanden geleden de afgifte heeft stopgezet, er evenmin wijzigingen door ondergaan. Blijft de belegging in door de circulatiebank verkocht kortlopend papier. Dit wordt door laatstgenoemde instelling tegen zo lage tarieven afgegeven, dat — mede in verband met de risico's bij een eventuele omslag op de geldmarkt — de banken er de voorkeur aan hebben gegeven, van deze beleggingsmogelijkheid aanvankelijk in het geheel niet en de laatste tijd niet ten volle gebruik te maken. Zij hielden derhalve grotere renteloze saldi bij de Centrale Bank aan, dan die, waartoe zij op grond van het gentlemen's agreement verplicht waren (per 21 Juni jl. f 589 mln, waarvan naar schatting verplicht ca f 400 mln).

Is het derhalve duidelijk, dat onder de huidige omstandigheden van het instellen en verhogen van de verplichte kaspercentages weinig of geen beperkende invloed op enigerlei terrein is uitgegaan, zelfs indien de Centrale Bank en/of de Agent wel op aantrekkelijke voorwaarden papier beschikbaar gesteld zouden hebben, zouden zij slechts in geldmarkttechnisch en niet in monetair opzicht van invloed zijn geweest. Bij afwezigheid van de kaspercentageregeling zou, ten gevolge van de aanhoudende deviezenaanwas, schatkistpapier zijn overgeheveld van de Centrale Bank naar de handelsbanken, resp. zou het saldo van het Rijk bij de circulatiebank verder gestegen zijn ten koste van de saldi der banken bij deze instelling. Dit alles is nu niet doorgedaan, hetgeen voor de geldgevers ter geldmarkt uit rentabiliteitsoogpunt uiteraard niet prettig is geweest. Voor de inkomens- en uitgaven-

stromen hier te lande, m.a.w. voor de monetaire ontwikkeling, is dit alles echter praktisch niet van belang geweest.

De kapitaalmarkt.

Mede in verband met de vriendelijke stemming, welke in Wallstreet heerste, was er de afgelopen week wederom duidelijk sprake van buitenlandse vraag in Amsterdam, hetgeen met name in een koersstijging van aandelen Koninklijke Olie tot uiting kwam.

De vrij grote hoeveelheid liquide middelen, die ten gevolge van buitenlandse aankopen boven de aandelenmarkt hangt, vormt vermoedelijk de voornaamste oorzaak, dat de positie van deze markt aanhoudend sterk blijft en dat koersinzinkingen als die van twee weken geleden gemakkelijk worden overwonnen. Een aanzienlijke aantasting van dit middelenreservoir laat zich eigenlijk slechts op twee wijzen denken, nl. 1. als voor min of meer lange tijd een grotere liquiditeitspreferentie bij de beleggers zou ontstaan (bijv. in verband met een ongunstige politieke ontwikkeling) en 2. wanneer genoemde liquide middelen door grote emissies zouden worden weggezogen. De aandelenemissies van de laatste tijd zijn hiervoor bepaald te gering in omvang en aantal. Zij belopen merendeels bedragen van ten hoogste enkele miljoenen gulden; zo bijv. de afgelopen week de aangekondigde aandelenemissies van Boeke & Huidekoper (f 0,8 mln à 110 pCt), Asselbergs' IJzerindustrie- en Handelmaatschappij (f 0,5 mln à 100 pCt) en Berghuizer Papierfabrieken (f 1,8 mln à 135 pCt). Een ter beurze circulerend gerucht over een komende emissie van Philips — die uiteraard van geheel andere orde van grootte zou zijn — vond geen bevestiging in hetgeen de president van dit concern gedurende de verslagweek over de financiering van toekomstige uitbreidingsplannen mededeelde.

Op de obligatiemarkt was er de afgelopen week groot nieuws. De Belgische Staat zal nl. hier te lande f 100 mln lenen à 3³/₄ pCt, bij een gemiddelde looptijd van 20 jaar. De helft hiervan gaat naar institutionele beleggers, de helft via een emissie (tegen nog onbekende koers) naar de publieke obligatiemarkt. Het percentage van 3³/₄ weerspiegelt, dat de Belgische Staat profiteert van de lage Nederlandse rentestand en van de beleggingshonger hier te lande tot uiting komend in een sterke mate van concurrentie tussen de geldgevers, maar is anderzijds toch hoger dan een overeenkomstige Nederlandse staatslening momenteel zou doen. In elk geval kan de monopoliepositie van de Nederlandse Overheid als vrager op de markt voor niet-risicodragend kapitaal door emissies als de onderhavige enigermate worden aangetast.

Aand. indexcijfers.

	18 Juni 1954	25 Juni 1954
Algemeen	189,1	190,2
Industrie	268,2	270,0
Scheepvaart	178,4	177,6
Banken	154,0	153,8
Indon. aand.	63,4	63,6

Aandelen.

	18 Juni 1954	25 Juni 1954
A.K.U.	225	228 ¹ / ₂
Philips	253 ¹ / ₂	251 ¹ / ₂
Unilever	341 ¹ / ₂	350 ¹ / ₂
H.A.L.	149 ¹ / ₂	148 ¹ / ₂
Amsterd. Rubber	85 ¹ / ₂	85
H.V.A.	123 ¹ / ₂	119 ex. div.
Kon. Petroleum	507	523

Staatsfondsen.

	18 Juni 1954	25 Juni 1954
2 ¹ / ₂ pCt N.W.S.	79 ¹ / ₂	78 ¹ / ₂
3-3 ¹ / ₂ pCt 1947	100 ¹ / ₂	99 ¹⁵ / ₁₆
3 pCt Invest. cert.	100 ⁹ / ₁₆	100 ⁵ / ₁₆
3 ¹ / ₂ pCt 1951	103 ³ / ₄	102 ³ / ₄
3 pCt Dollarlening	96 ³ / ₄	95 ³ / ₄

Diverse obligaties.

	18 Juni 1954	25 Juni 1954
3 ¹ / ₂ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	102 ¹ / ₂	102 ¹ / ₂
3 ¹ / ₂ pCt Bataafsche Petr.	102 ¹¹ / ₁₆	102 ¹ / ₂
3 ¹ / ₂ pCt Philips 1948	102 ³ / ₄	102 ¹ / ₂
3 ¹ / ₂ pCt Westl. Hyp. Bank	98 ³ / ₄	98 ¹ / ₂

J. C. BREZET.

STATISTIEKEN

GEcombineerde MAANDSTAAT VAN DE DRIE NEDERLANDSE GROTE BANKEN EN VAN HET NEDERLANDSE BEDRIJF VAN DE NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ ¹⁾

(in miljoenen gulden)	Nederlandse Banken		Nederl. Banken en Nederl. Handel-Maatschappij	
	31 Mrt 1954 ¹⁾	30 April 1954	31 Mrt 1954	30 April 1954
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleningen	254	323	321	392
Nederlands schatkistpapier	1.668	1.635	2.256	2.212
	1.922	1.958	2.577	2.604
Ander overheidspapier	165	151	192	179
Wissels	64	64	74	72
Bankiers in binnen- en buitenland	133	149	164	192
Prolongatiën en voorschotten tegen effecten	125	129	199	201
	487	493	629	644
Debiteuren	1.012	1.026	1.229	1.259
Effecten en syndicaten	174	171	194	191
Deelnemingen (incl. voorschotten)	23	23	30	31
	1.209	1.220	1.453	1.481
Gebouwen	5	5	7	8
Diverse rekeningen				
	3.623	3.676	4.666	4.736
Passiva:				
Crediteuren	2.690	2.739	3.422	3.481
Wissels	23	23	23	23
Deposito's op termijn	543	555	749	757
Kassiers en genomen daggeldleningen	—	—	—	—
Diverse rekeningen	106	98	121	124
	3.362	3.415	4.315	4.385
Aandelenkapitaal	169	169	229	229
Reserve	92	92	122	122
	3.623	3.676	4.666	4.736

¹⁾ In verband met afrondingen behoeft de som der afzonderlijke posten niet met het eindtotaal overeen te stemmen.

INTERIM-INDEXCIJFERS VAN GROOTHANDELSPRIJZEN IN NEDERLAND ¹⁾

1948 = 100	1951	1952	1953	Febr. 1954	Mrt 1954	April 1954
Voedingsmiddelen:						
plantaardige	142	141	137	141	145	151
dierlijke	105	119	110	117	110	106
totaal	122	129	123	128	126	127
Grondstoffen voor:						
houtwaren	172	157	147	146	147	147
chem. producten	145	141	120	118	118	118
textielwaren	193	149	140	142	143	143
leer en leerwaren ..	194	127	134	127	124	124
metaalwaren	182	179	147	136	137	137
papier ¹⁾	225	149	106	113	114	115
hulpstoffen	157	177	179	179	178	178
totaal	171	166	156	153	154	153
Algewerkte prod.:						
glas, aardewerk, enz.	125	131	149	154	154	155
houtwaren	110	111	104	104	105	105
chem. producten ..	137	132	121	122	122	122
textielwaren	166	138	134	135	136	136
leer- en rubberwaren	160	137	135	133	133	133
papierwaren	182	153	131	137	138	139
metaalwaren	147	148	140	137	137	137
gefabriceerde voed. en genotmiddel.	131	134	131	133	134	134
overige producten ..	131	129	138	138	137	138
totaal	143	135	132	133	133	133
Algemeen indexcijfer	143	140	134	136	135	136

¹⁾ Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

²⁾ De wegingscoëfficiënten zijn vastgesteld overeenkomstig de verhoudingen in 1948.

³⁾ In de reeks „grondstoffen voor papier” is papierhout vervangen door houtslip.

beschikbare krachten

Econ. candidaat, oud 23 j., commerc. ervaring, wenst van positie te veranderen.

Br. onder no. ESB 26-1, Bur. v. d. blad.

vacatures

Bij het Ministerie van Economische Zaken is plaatsingsmogelijkheid voor

Enige jonge doctorandi in de economie

van zeer goede aanleg. Het is de bedoeling, dat zij gedurende een tijd van max. twee jaren/in de gelegenheid worden gesteld, als adjunct-referendaris op arbeidsovereenkomst, intensief kennis te maken met de werkzaamheden van het Ministerie, waarna een aanstelling in vaste dienst en in hogere rang kan volgen. Zo uitvoerig mogelijke sollicitatie-brieven met cijferlijst van eindexamen van genoten vooropleiding en onder vermelding van referenties te richten aan de Directeur voor Administratieve Zaken van genoemd Ministerie, 1e v. d. Boschstraat 15, 's-Gravenhage.

Van ouds in sterke mate verbonden met de internationale handel, beschikt de N.H.M. op dit gebied over speciale kennis en ervaring. Het is derhalve Uw belang, U bij Uw import-, export- en transitozaken door deze bank te laten voorlichten. Wend U tot de

**Nederlandsche
Handel-Maatschappij, N.V.**
DEVIEZENBANK

HOOFDKANTOOR: AMSTERDAM, VIJZELSTRAAT 32

Zendt Uw opdrachten tijdig in

**Neem vandaag nog de beslissende
rook-proef met vijf AGIO-sigaren!**

Al rookt U 5 Agio-sigaren achter elkaar op... dan nog zult U niet het gevoel hebben dat U te veel rookt. Dat komt door **Agio's geheime fabricage-formule**. Die voert niet alleen de volle, rijke smaak der edele tabakken ten top, maar geeft bovendien iedere Agio een **wonderlijke zachtheid**. Daarom is Agio DE sigaar voor verwende en straffe rokers!

AGIO

smaakt altijd naar meer!

